

ՀՀ բնապահպանության նախարարության կենսառեսուրսների կառավարման գործակալության վերաբերյալ

Գործակալությունը նախարարության աշխատակազմի առանձնացված ստորաբաժանում է, որը մատուցում է ծառայություններ կենսաբազմազանության պահպանության և կենսառեսուրսների կառավարման բնագավառում: Գործակալության կողմից իրականացվող հիմնական գործառնություններից են կենդանական ու բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման լիցենզիաների (թույլտվությունների) ձևակերպումը և պայմանագրերի կնքումը:

Գործակալության պահպանման բոլոր ծախսերը հաշվառված և ներառված են նախարարության ծախսերի մեջ:

❖ 2.1. Կենդանական աշխարհի օբյեկտների օգտագործում

Հաշվեքննություն իրականացնող պաշտոնատար անձիք (այսուհետ՝ Հաշվեքննող խումբ) ուսումնասիրել են ՀՀ օրենսդրությամբ սամանված կարգով կենդանական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման պահանջների պահպանման, ինչպես նաև լիազոր մարմնի հետ կնքված «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների կատարման համապատասխանությունը:

Այսպես՝

«Եվրասիական տնտեսական միության մասին» պայմանագրի 29-րդ հոդվածի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2014 թվականի դեկտեմբերի 25-ի N 1524-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել է 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 90-Ն որոշումը, որի 7-րդ հավելվածով հաստատվել է վայրի կենդանիների և առանձին վայրի բույսերի ցանկը, որոնց տեղափոխումը Եվրասիական տնտեսական միության մաքսային տարածքով սահմանափակ է արտահանման դեպքում, իսկ 2-րդ կետի 4-րդ ենթակետի համաձայն արտահանման համար տրվում է

մեկանգամյա լիցենզիա (այսուհետ՝ Արտահանման լիցենզիա):

Առանց արտահանման լիցենզիայի արտահանվել է շուրջ 350 տ. խեցգետին, որից միայն 104 տոննայի համար են կնքվել պայմանագրեր

ՊԵԿ-ի կողմից չի արգելվել անօրինական արտահանումը

1. Համաձայն ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի (այսուհետ՝ ՊԵԿ) կողմից ստացված պաշտոնական տեղեկատվության 2017-2018թթ-ի ընթացքում ՀՀ-ից վայրի խեցգետին (այսուհետ՝ խեցգետին) են արտահանել թվով 7 կազմակերպություններ՝ շուրջ 350 տոննա ընդհանուր քաշով: Հաշվետու ժամանակաշրջանում արտահանում իրականացրած 7

կազմակերպություններից միայն 4 են Նախարարության հետ կնքել «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագրեր և ստացել 104 տոննա խեցգետնի որսի թույլտվություն: (Աղյուսակ 10):

Աղյուսակ 10

Հ/Հ	Կազմակերպություն	Որսի թույլտվ.		Պեկ-ից ստացված տվյալներ				Առանց պայմանագրի որսված և արտահանված
		2017	2018	Ներմուծում 2017-2018	Արտահանում		Ընդամենը	
					2017	2018		
1	«Արտակ Նելսոն» ՍՊԸ	80000	0	0	114420	8980	123400	43400
2	«Բրիգ» ՍՊԸ	0	0	0	77405	24892	102297	102297
3	«Աքվատիկ» ՍՊԸ	2000	0	9850	18600	62208	80808	78808
4	«Արթարս» ՍՊԸ	12000	0	0	21950	7020	28970	16970
5	«Յուբեր» ՍՊԸ	10000	0	0	6060	6606	12666	2666
6	«Արմանսոն» ՍՊԸ	0	0	4033	0	891	891	891
7	«Քինգս» ՍՊԸ	0	0	0	160	0	160	160
	Ընդամենը	104000	0	13883	238595	110597	349192	245192

* ՀՀ տարածքում վայրի խեցգետնի որսի և արտահանման թվերը աղյուսակում ներկայացված են կիրգրամներով:

Աղյուսակում նշված կազմակերպությունները 2017-2018թթ-ին ՀՀ տարածքից արտահանել են շուրջ 245 տոննա ավելի շատ խեցգետին քան նրանց օրինական ձեռքբերումները տվյալ ժամանակահատվածում: Գործընթաց չի վերահսկվել Նախարարության կողմից, քանի որ արտահանման վրա վերահսկողության գործառույթ չունի:

Նշված կազմակերպություններից միայն երկուսն են ՀՀ ներմուծել խեցգետին՝ շուրջ 14 տոննա՝ ներքին սպառման համար:

Արդյունքում առանց Արտահանման լիցենզիայի Հայաստանի Հանրապետության տարածքից հանվել է շուրջ 350 տոննա խեցգետին, որից տվյալ ժամանակահատվածում միայն 104 տոննայի համար է կնքվել «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագրեր: ՊԵԿ-ի կողմից չի արգելվել անօրինական արտահանումը:

«Աքվատիկ» ՍՊԸ-ին թույլատրվել է առանց համապատասխան հավաստագիր ստանալու ՀՀ-ից արտահանել շուրջ 11,1 տ. կենդանի խեցգետին

2. Կենդանի խեցգետնի քանակների արտահանման վերաբերյալ տվյալներ են պահանջվել ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունից (այսուհետ՝ ՍԱՊԾ) և ՊԵԿ-ից: Ստացված տեղեկատվության

համադրման արդյունքում պարզվեց, որ 2017-2018թթ-ի ընթացքում «Աքվատիկ» ՍՊԸ-ին ՍԱՊԾ-ի կողմից տրամադրվել է 69,7 տոննա կենդանի խեցգետին արտահանելու հավաստագիր, մինչդեռ՝ ՊԵԿ-ից ստացված տեղեկատվության համաձայն նշված ժամանակահատվածում կազմակերպության արտահանումը կազմել է 80,8 տոննա: Արդյունքում կազմակերպությանը թույլատրվել է առանց համապատասխան հավաստագիր ստանալու ՀՀ-ից արտահանել շուրջ 11,1 տոննա կենդանի խեցգետին:

2018թ.-ի առաջին ինն ամիսների ընթացքում Սևանա լճից տրվել է 3 տոննա որսի թույլտվություն, այն դեպքում, երբ արտահանումը կազմել է 110,6 տոննա, կամ շուրջ 37 անգամ ավել քան օրինական որսը

3. 2016թ.-ին «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագրեր կնքած թվով 4 ըկերություններ դիմել են Նախարարություն, որպեսզի ստանան համաձայնություն դեռևս 2015թ.-ին որսված և չարտահանված կենդանի խեցգետինը 2017թ.-ի ընթացքում արտահանելու համար:

2016թ.-ի նոյեմբերի 9-ին Նախարարությունից հանձնարարվել է Բնապահպանության նախարարության բնապահպանական պետա-

կան տեսչությանը՝ (այսուհետ՝ Տեսչություն), որպեսզի մի շարք կազմակերպություններում իրականացնի ուսումնասիրություններ և պարզի 2015թ.-ին որսված ու մինչ օրս չիրացված խեցգետնի մնացորդային չափաքանակները: Տեսչության կողմից ի պատասխան հանձնարարականի 2016թ.-ի նոյեմբերի 15-ին ներկայացվել է ուսումնասիրության արդյունքները, ըստ որոնց «Աքվատիկ» ՍՊԸ-ում առկա է եղել շուրջ 150 տոննա, «Բրիգ» ՍՊԸ-ում՝ շուրջ 100 տոննա, «Քինգս» ՍՊԸ-ում՝ շուրջ 25 տոննա, և «Ալֆա Պրոգրես» ՍՊԸ-ում՝ շուրջ 50 տոննա խեցգետին (ընդհանուր 325 տոննա):

Քանի, որ Տեսչության կողմից նման կարճ ժամանակահատվածում 325 տոննա կենդանի խեցգետնի քանակի և դրանց պահման պայմանների ուսումնասիրության վերաբերյալ ներկայացրած տվյալները արժանահավատ չեն, ուստի՝ Հաշվեքննող խմբի կողմից համապատասխանության հաշվեքննության իրականացման ընթացքում կատարված հարցման և արտաքին հաստատման ընթացակարգերով ստացված տեղեկատվությունների հիման վրա կատարվել է հսկողական գործընթացների վերակատարում:

Այսպես՝ Հաշվեքննող խմբի կողմից Տեսչության կատարած ուսումնասիրությունների վերաբերյալ հարցումներ են արվել Նախարարությանը ու Տեսչության Գեղարքունիքի տարածքային բաժնին և ստացել պատասխան, որ Տեսչության և նրա տարածքային բաժնի աշխատակիցների կողմից վերը նշված 4 կազմակերպություններում 2016թ.-ի նոյեմբեր ամսին ստուգումներ և

ուսումնասիրություններ չեն իրականացվել: Հաշվեքննության ընթացքում ծագած հարցերի վերաբերյալ Նախարարության գլխավոր քարտուղարը նաև գրավոր տեղեկացրել է Հաշվեքննող խմբին, որ վերը նշված ժամանակահատվածում տեսչության աշխատակիցները Գեղարքունիքի մարզ չեն գործուղվել: Գործակալությունը նույնպես նշված կազմակերպություններում ուսումնասիրություններ չի իրականացրել, պարզելու համար կենդանի խեցգետնի առկա իրական պաշարները:

Ակնհայտ է դառնում, որ հիշյալ չորս կազմակերպությունների վերաբերյալ տվյալները ուղղակի չեն ստուգվել: Նշվածից կարելի է եզրակացնել, որ նմանօրինակ գրությունները հնարավորություն են ընձեռել կազմակերպություններին, որպեսզի կարողանան մի քանի տարի արդեն իսկ չգործող պայմանագրերի հիման վրա ՀՀ տարածքից արտահանեն ապօրինի ճանապարհով որսված մեծաքանակ խեցգետինը:

Փաստացի 2017-2018թթ-ին ՀՀ-ից արտահանված խեցգետնի քանակը մի քանի անգամ գերազանցում է այդ ժամանակահատվածի խեցգետնի օրինական որսի թույլտվությունները: Այսպես օրինակ՝ 2018թ.-ի առաջին ինն ամիսների ընթացքում Սևանա լճից տրվել է 3 տոննա որսի թույլտվություն, այն դեպքում, երբ արտահանումը կազմել է 110,6 տոննա, կամ շուրջ 37 անգամ ավել քան օրինական որսը:

Խեցգետնի պահման պայմանների և ծագած հարցերի վերաբերյալ մասնագիտական պարզաբանում ստանալու նպատակով Հաշվեքննող խումբը դիմել է ՀՀ ԳԱ ԿՀԷԳԿ Հիդրոէկոլոգիայի և ձկնաբուծության ինստիտուտին (այսուհետ՝ Ինստիտուտ) և ստացել փորձագիտական եզրակացություն, ըստ որի խեցգետնի գոյության համար արհեստական լճակներում ինչպես նաև բնական լճակներում անհրաժեշտ է ապահովել բազմաթիվ պարտադիր գործոններ, որոնցից միայն ջրի համար պահանջվող պարտադիր նորմերի քանակը գերազանցում է մեկ տասնյակը: 100 քառ. սանտիմետրում 1-2 կենդանու առկայության դեպքում կանիբալիզմը կազմում է 28-32 տոկոս: Հաշվի առնելով Ինստիտուտի կողմից ներկայացրած վերլուծությունը կարելի է եզրակացնել, որ տնտեսություններին երկարատև ժամանակահատվածում արդյունագործական չափերի հասնող 3 տարեկան, 22.4 գրամ միջին կշռի և ընդհանուր 1 կգ քաշով (շուրջ 44 առանձնյակ) կենդանի խեցգետիններ պահելու համար անհրաժեշտ կլինի նվազագույնը 11քմ մակերեսով և բավարար քանակի թաքստոցներով ապահովված ոչ բետոնապատ ջրակալներ: Վերլուծելով Ինստիտուտի կողմից ստացված մասնագիտական և գիտական հիմնավորվածությամբ ներկայացված պաշտոնական տեղեկատվությունը ստացվում է, որ նման քանակների խեցգետին 2 տարի պահելու համար «Աքվատիկ» ՍՊԸ-ին անհրաժեշտ է առնվազն 167 հա ոչ

բետոնապատ ջրավազան, «Բրիգ» ՍՊԸ-ին՝ 111 հա, «Քինգս» ՍՊԸ-ին՝ 27 հա, «Ալֆա Պրոգրես» ՍՊԸ-ին՝ 55 հա:

Հատկանշական է նաև այն փաստը, որ հաշվեքննության ժամանակահատվածում Հաշվեքննող խումբը գննում է իրականացրել «Աքվատիկ» և «Արտակ-Նելսոն» կազմակերպություններին պատկանող

**Կազմակերպությունները
իրենց տնօրինման տակ
գտնվող բետոնապատ
ջրակալներում
հիմնականում
իրականացնում են որսված
խեցգետնի կուտակում և
վաճառք**

ջրավազաններում և պարզել, որ ՀՀ-ից խեցգետին արտահանող ամենախոշոր կազմակերպությունները չունեն համապատասխան ջրավազաններ որտեղ հնարավոր է երկարատև ժամանակահատվածում պահել նման քանակների կենդանի խեցգետին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ արհեստական ջրավազաններում բարձր է ռիսկայնությունը և

խեցգետնի անկումը մեծ քանակների կարող է հասնել՝ ուստի կազմակերպությունները իրենց տնօրինման տակ գտնվող բետոնապատ ջրակալներում հիմնականում իրականացնում են որսված խեցգետնի կուտակում և վաճառք:

Սկզբնական հատվածում հսկայական ներդրումներից բացի խեցգետնի գոյության համար պահանջվող ընթացիկ ծախսերը գերազանցում են ակնկալվող եկամուտները և երկարատև ժամանակահատվածում կատարվող ծախսերը տնտեսապես շահավետ չեն:

Ուշագրավ է այն փաստը, որ խեցգետին արտահանող կազմակերպությունները վերջին տարիների ընթացքում (մինչև 2017թ.-ի մարտ) բազմաթիվ անգամ դիմել են Նախարարությանը և տեղեկացրել, որ իրենց կողմից նախորդ տարիներին որսված և չիրացված հարյուրավոր տոննաների հասնող խեցգետինը ցանկանում են արտահանել: Արտահանող կազմակերպությունների կողմից Նախարարություն ներկայացված դիմումների և կից փաստաթղթերից կարելի է ենթադրել, որ իրենց կողմից որսված և պահեստավորված խեցգետնի մնացորդները պակասեցվում են միայն արտահանման դեպքում:

Գործնականում անհնար է, որ որսված և չիրացված խեցգետնի քաշը մի քանի տարի կամ նույնիսկ ամիս մնա անփոփոխ, քանի որ կենդանի օրգանիզմներում անընդհատ տեղի են ունենում և՛ քաշի ավելացում, և՛ պակասեցում, հաշվի չի առնվում նաև տեղական շուկայում իրացված խեցգետնի քանակը:

Արդյունքում Նախարարությունը ոչ միայն չի կանխել կենսապաշարների ապօրինի օգտագործումը, այլ նաև նպաստել է, որ անօրինական որսված կենդանի խեցգետինը կազմակերպությունները կարողանան արտահանել ՀՀ տարածքից:

Կազմակերպությունների կողմից Նախարարություն ներկայացված խեցգետնի մնացորդների և որսի թույլտվությունների քանակների հանրագումարը համադրելով ՊԵԿ-ից պաշտոնապես ստացված արտահանման քանակների հետ կարելի է

եզրակացնել, որ 2017-2018թթ-ի ընթացքում ՀՀ-ից արտահանվել է 63,1 տոննա ապօրինի որսված խեցգետին (Աղյուսակ 11):

Աղյուսակ 11

Կազմակերպություն	Որսված քանակի մնացորդը		Որսի թույլտվություն		ՍԱՊԾ-ից ստացված տվյալներ	ՊԵԿ-ից ստացված արտահանման տվյալներ			Ապօրինի որսված և արտահանված
	Օրվա դրությամբ	Քանակ	2017	2018	Արտահանում (2017-2018թթ)	2017	2018	Ընդամենը	(2017-2018թթ)
«Արտակ Նելսոն» ՍՊԸ	14/12/16	27240	80000	0	124460	114420	8980	123400	16160
«Բրիգ» ՍՊԸ	07/11/16	98240	0	0	102797	77405	24892	102297	4057
«Աքվատիկ» ՍՊԸ	01/01/17-31/12/17	51546	2000	0	69695	18600	62208	80808	27262
«Արթարս» ՍՊԸ	07/09/16	1348	12000	0	28970	21950	7020	28970	15622
Ընդամենը		178374	94000	0	325922	232375	103100	335475	63101

* ՀՀ տարածքում վայրի խեցգետնի որսի և արտահանման թվերը աղյուսակում ներկայացված են կիրգրամներով:

Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման չափը¹ կազմում է 63,101.0 հազ. դրամ:

ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 5-ի N 90-Ն որոշման համաձայն վայրի կենդանիների տեղափոխումը Եվրասիական տնտեսական միության տարածքով սահմանափակ է և արտահանման համար տրվում է մեկանգամյա լիցենզիա, մինչդեռ՝ ՀՀ տարածքից ԵՏՄ երկրներ կենդանի

¹ ՀՀ օրենքը «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին»:

խեցգետին արտահանելիս կազմակերպությունները ՀՀ ՊԵԿ-ին ներկայացրել են միայն Նախարարության կողմից իրենց դիմումներին տրված արտահանման վերաբերյալ չառարկելու գրավոր պատասխանները:

4. ՀՀ կառավարության 2014թ.-ի N 1524-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ մաքսային տարածքով փոխադրման համար արգելված և սահմանափակումների ենթակա ապրանքների ներմուծման լիցենզիաների ու թույլտվությունների տրամադրման շրջանակային կարգը: Որոշմամբ հաստատված կարգով վայրի

Առանց լիցենզիայի և լիազոր մարմնի գիտության ՀՀ է ներմուծվել 42,1 տոննա ընդհանուր քաշով կենդանի խեցգետին

Առանց ՍԱՊԾ հսկողության ՀՀ է ներմուծվել 17,2 տոննա խեցգետին

կենդանիների ներմուծման համար տրամադրվում է **մեկանգամյա լիցենզիա:**

Նախարարությունը 2017-2018թթ-ի ընթացքում ընդամենը երկու կազմակերպությունների տրամադրել ներմուծման թույլտվություն՝ 3,4 տոննա ընդհանուր քաշով: ՊԵԿ-ից ստացված տեղեկատվության համաձայն թվով 21 կազմակերպությունների կողմից ներմուծվել է 45,5 տոննա խեցգետին: Ստացվում է, որ

առանց լիցենզիայի և լիազոր մարմնի գիտության ՀՀ է ներմուծվել 42,1 տոննա ընդհանուր քաշով կենդանի խեցգետին:

Համաձայն ՍԱՊԾ-ի կողմից ստացված տեղեկատվության 2017-2018թթ-ին ՀՀ է ներմուծվել 28,3 տոննա խեցգետին, հետևաբար առանց ՍԱՊԾ հսկողության ՀՀ է ներմուծվել 17,2 տոննա խեցգետին:

Արդյունքում չի պահպանվել ՀՀ կառավարության 2014թ.-ի N 1524-Ն, 2015թ.-ի N 90-Ն որոշումների և ՀՀ Կենդանական աշխարհի մասին օրենքի մի շարք դրույթների պահանջները:

Նախարարության չհիմնավորված որոշումների հետևանքով 2014-2016թթ-ին Սևանա լճում խեցգետնի արդյունագործական պաշարները կտրուկ նվազում են

5. Նախարարությունը իր լիազորությունների արդյունավետ իրականացման նպատակով պատվիրում է Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում խեցգետնի կենսաբանական չափանիշների որոշման և պաշարների հաշվառման, գնահատման աշխատանքներ, որը իրականացրել է Ինստիտուտը:

Յուրաքանչյուր տարի այդ ծառայությունների ձեռքբերման համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվում է շուրջ 7,600.0 հազ. դրամ:

Նշված աշխատանքների ավարտից հետո Նախարարությանն է տրամադրվել ավարտական հաշվետվություն, որում ներկայացվել են հետազոտության արդյունքները: Համաձայն այդ արդյունքների խեցգետնի պոպուլյացիայի

վերարտադրության պրոցեսն ապահովելու համար թույլատրվել է արդյունահանել արդյունագործական պոպուլյացիայի 25%-ը:

Ուսումնասիրությունների ընթացքում պարզվեց, որ 2014-2016թթ-ին Նախարարության կողմից արտոնված խեցգետնի որսաչափը Սևանա լճում էականորեն գերազանցել է արդյունագործական պաշարների թույլատրելի չափաքանակը: Արդյունքում վտանգվել է խեցգետնի պոպուլյացիայի վերարտադրության պրոցեսը և այն ապահովելու համար անհրաժեշտ չափաքանակների պաշարները:

Այսպես, ըստ Ինստիտուտի կողմից ներկայացված խեցգետնի պաշարների հաշվառման.

- 2014թ.-ին խեցգետնի արդյունագործական ընդհանուր կենսազանգվածը կազմել է 1530 տոննա, որից օգտագործման ենթակա պաշարը (թույլատրելի որսաչափ) 380-400 տոննա: Սակայն 2014թ.-ին Նախարարությունը խեցգետնի որսի թույլտվություն է տրամադրել 1760 տոննայի կամ 4,5 անգամ ավել քան թույլատրելի որսաչափը:

- 2015թ.-ին խեցգետնի արդյունագործական ընդհանուր կենսազանգվածը կազմել է 3000 տոննա, որից օգտագործման ենթակա պաշարը (թույլատրելի որսաչափ) 730-750 տոննա: Սակայն 2015թ.-ին Նախարարությունը խեցգետնի որսի թույլտվություն է տրամադրել 2697 տոննայի կամ 3,6 անգամ ավել քան թույլատրելի որսաչափը:

- 2016թ.-ին խեցգետնի արդյունագործական ընդհանուր կենսազանգվածը կազմել է 4000 տոննա, որից օգտագործման ենթակա պաշարը (թույլատրելի որսաչափ) 750 տոննա: Սակայն 2016թ.-ին Նախարարությունը խեցգետնի որսի թույլտվություն է տրամադրել 1027 տոննայի կամ 1,4 անգամ ավել քան թույլատրելի որսաչափը:

Սևանա լճում խեցգետնի անխնա որսի հետևանքով 2017-2018թթ-ին արդյունագործական որսի թույլտվության բնեղեն քանակը կտրուկ պակասել է՝ 2017թ.-ին այն կազմել է 42 տոննա, իսկ 2018թ.-ի ինը ամիսների համար այն կազմել է 3 տոննա, որը 2015թ.-ի համեմատ պակաս է շուրջ 900 անգամ

Նախարարության չհիմնավորված որոշումների հետևանքով 2014-2016թթ-ին Սևանա լճում խեցգետնի արդյունագործական պաշարները կտրուկ նվազում են:

«Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի տնօրենը 14.02.2017թ.-ի թիվ 25-034-Ն, 10.03.2017թ.-ի թիվ 25-063-Ն, 04.05.2017թ.-ի թիվ 25-119-Ն և Ինստիտուտի տնօրենը 05.05.2017թ.-ի թիվ 2459-72 ահազանգող գրություններով խնդրել են ՀՀ ԲՆ նախարին՝ արգելելու խեցգետնի որսը Սևանա լճում,

խեցգետնի պոպուլյացիայի վրա անդառնալի հետևանքներից խուսափելու համար:

Սևանա լճում խեցգետնի անխնա որսի հետևանքով 2017-2018թթ-ին արդյունագործական որսի թույլտվության բնեղեն քանակը կտրուկ պակասել է՝ 2017թ.-ին այն կազմել է 42 տոննա, իսկ 2018թ.-ի ինը ամիսների համար այն կազմել է 3 տոննա, որը 2015թ.-ի համեմատ պակաս է շուրջ 900 անգամ:

Արդյունքում 2014-2016թթ ժամանակա-հատվածում Նախարարության կողմից Ինստիտուտին փոխանցված 22,652.0 հազ. դրամի ծախսը իր նպատակին չի ծառայել, քանի որ օգտագործման ենթակա պաշարների տվյալները որսի թույլտվություն տրամադրելիս հաշվի չեն առնվել:

Թույլ է տրվել Հերիերի ջրամբարից կատարել թույլատրելի որսաչափից շուրջ 54 տոննայով ավել խեցգետնի որս

6. Որսաչափի քանակից ավելի թույլատրման դեպք է արձանագրվել ՀՀ Վայոց ձորի մարզում գտնվող Հերիերի ջրամբարից, որտեղ Ինստիտուտի կողմից 2017թ.-ին խեցգետնի

արդյունագործական պաշարների առավելագույն որսաչափ է սահմանվել 38 ± 8 տոննա: Նույն թվականին «Յագուար» կենդանիների աշխարհի ՍՊԸ-ի հետ Նախարարությունը կնքել է «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագիր, որով թույլ է տրվել Հերիերի ջրամբարից կատարել 100 տոննա խեցգետնի որս, ինչն էլ իր հերթին ավել է թույլատրելի որսաչափից շուրջ 54 տոննա:

Աղբյուրակի ջրամբարի համար կնքված 60 տոննա խեցգետնի որսի պայմանագիրը ոչ այլ ինչ է քան Սևանա լճից ապօրինի որսը քողարկող փաստաթուղթ

7. 2017թ.-ի մարտի 6-ին Նախարարության և «Արտակ-Նելսոն» ՍՊԸ-ի միջև կնքվել է «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագիր, որով կազմակերպությանը իրավունք է վերապահվել կատարելու 60 տոննա խեցգետնի որս՝ Աղբյուրակի ջրամբարում:

Աղբյուրակի ջրամբարում խեցգետնի պաշարների վերաբերյալ հարցում է կատարվել Ինստիտուտին և պարզել, որ 2017թ.-ի ընթացքում ջրամբարում խեցգետնի մոտավոր պաշարները կարող էին կազմել 760 կգ:

Հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ խեցգետնի թույլատրելի որսի չափաքանակները վերջին տարիներին մի քանի անգամ պակասել են (2015թ.-ի համեմատ շուրջ 7 անգամ) և այն փաստը, որ առանց լիցենզիայի ՀՀ-ից արտահանվում է խեցգետին, Աղբյուրակի ջրամբարի համար կնքված 60 տոննա խեցգետնի որսի պայմանագիրը ոչ այլ ինչ է քան Սևանա լճից ապօրինի որսը քողարկող փաստաթուղթ:

**Չի կանխվել
կենսապաշարների
ապօրինի օգտագործումը**

27-ի թիվ 1045-Ն հրամանով սահմանված կարգի համաձայն, հաշվետու եռամսյակում լիազոր մարմին են ներկայացվում կենսապաշարների օգտագործման ծավալների և բնօգտագործման վճարի հաշվարկ-հաշվետվությունը՝ բնեղեն ծավալային ցուցանիշներով:

Հաշվեքննող խմբի կողմից «Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնից» ստացվել են 2017թ.-ի ընթացքում կենսապաշարներ օգտագործողների կողմից ներկայացված հաշվետվությունները, որոնց զննման արդյունքում պարզել է, որ «Արթարս» ՍՊԸ-ն առաջին եռամսյակում տեսչական մարմնին ներկայացրել է 17,95 տոննա խեցգետնի պաշարների օգտագործման հաշվետվություն, այն դեպքում երբ նրա ստացված որսի թույլտվությունը 2017թ.-ին կազմել է 12 տոննա: Ըստ այդ հաշվարկի որսվել է 5,95 տոննա ավելի քան նրա ստացված որսի թույլտվությունը:

«Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը» այդ փաստը չի արձանագրել և համապատասխան ընթացք չի տրվել:

Արդյունքում չի կանխվել կենսապաշարների ապօրինի օգտագործումը, իսկ բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման չափը² կազմում է 5,950.0 հազ. դրամ:

**Առանց որևէ հիմնավորման
նախարարի հրամանով
սահմանվել է 1900 տոննա
որսի թույլտվություն**

9. «Որսի և որսորդական տնտեսության վարման մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն որսի կենդանիների ցանկը հաստատում և դրանց որսի համար նախատեսվող տարեկան օգտագործման

թույլատրելի չափաքանակները սահմանում է ՀՀ լիազորած պետական մարմինը: 2017 թվականին ՀՀ բնապահպանության նախարարի հրամանով սահմանվել է ՀՀ ջրային տարածքներում արդյունագործական որսի չափաքանակները, որտեղ խեցգետնի համար սահմանվել է մինչև 3000 տոննա, որից Սևանա լճում՝ 1100 տոննա: Հարկ է նշել, որ բացառությամբ Սևանա լճի՝ հանրապետության ողջ ջրային տարածքներում խեցգետնի պաշարների ուսումնասիրություն և գնահատում չի կատարվել, սակայն առանց որևէ հիմնավորման նախարարի հրամանով սահմանվել է 1900 տոննա որսի թույլտվություն: Այսպես. Աղբյուրակի, Ախուրյանի և Ազատի ջրամբարներում չունենալով որսի կենդանիների

² ՀՀ օրենքը «Բնապահպանական իրավախախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին»:

պաշարների ուսումնասիրություն՝ նախարարությունը թույլատրել է իրականացնել խեցգետնի որս: Վերը նշված օրենքի պահանջներից է նաև որսի կենդանիների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության ու կայուն օգտագործման ապահովումը և անհասկանալի է թե առանց պաշարների գնահատման ինչպես պետք է ապահովել այդ ամենը:

10. Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման թույլտվություն ստանալու համար ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված է բնօգտագործման վճար: 2017թ.-ի ընթացքում Սևանա լճից խեցգետնի արդյունագործական որսի թույլտվություն ստանալու նպատակով դիմած կազմակերպությունները բնօգտագործման վճարներից բացի Նախարարության «Բնապահպանական նպատակային ֆոնդ» արտաբյուջետային հաշվին և որոշ դեպքերում «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի բանկային հաշվին անհայտ նպատակով փոխանցել են գումար (Աղյուսակ 12): Հատկանշական է, որ նախարարություն դիմած բոլոր կազմակերպությունները «Բնական կենդանական պաշարների օգտագործման» պայմանագիր կնքելուց առաջ կամավոր-պարտադիր սկզբունքով արտաբյուջեի հաշվին կատարել են վճարումներ: Կազմակերպությունները բնօգտագործման վճարների և արտաբյուջե փոխանցված գումարների անդորագրերը մեկ փաթեթով՝ խեցգետնի որսի թույլտվություն ստանալու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի հետ միաժամանակ ներկայացրել են Նախարարություն:

Աղյուսակ 12

Հ/Հ	Կազմակերպություն	Բնօգտագործման վճարի չափ	Նախարարության հ/հ 900013007019	«Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի հ/հ 11500907700577
1	«Յագուար» կենդանիների աշխարհ» ՍՊԸ	5,000.0	5,000.0	-
2	«Արտակ-Նելսոն» ՍՊԸ	1,000.0	1,000.0	1,000.0
3	«Արթարս» ՍՊԸ	600.0	600.0	600.0
4	«Յուբեր» ՍՊԸ	500.0	500.0	500.0
5	Ա/Ձ Է. Ս.	176.0	176.0	-
6	Ա/Ձ Ա. Հ.	88.0	88.0	-
7	Ա/Ձ Զ. Խ.	56.0	56.0	-
8	Ընդամենը	7,420.0	7,420.0	2,100.0

* Թվերը աղյուսակում ներկայացված են հազար դրամներով:

Նախարարությունը արտաբյուջետային միջոցները հիմնականում ծախսել է գույքի ձեռքբերման, նախարարի տեղակալներին, խորհրդականներին, օգնականներին և քարտուղարներին պարգևատրելու նպատակով:

Արտաբյուջե գումար փոխանցելու փորձ է արձանագրվել նաև 2018-ի ընթացքում: Այսպես՝ Գեղարքունիքի մարզի Կարմիր գյուղի բնակիչ Գ.Գ.-ն մայիս ամսին օրենքով սահմանված կարգով³ դիմել է «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ին, որպեսզի ստանա տարածքը տնօրինողի գրավոր համաձայնությունը: ՊՈԱԿ-ի կողմից նրան ներկայացվել է հաշվեհամար և պահանջվել է, որ խեցգետնի որսի մեկ կիլոգրամի դիմաց մուծի 150 դրամ: Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ բնօգտագործման վճարի մուծումը կատարվում է գանձապետական հաշվեհամարին և կազմում է 50 դրամ մեկ կիլոգրամի դիմաց:

Քաղաքացին պարզաբանաման համար դիմել է Նախարարություն և ստացել պատասխան, որ տարածքը տնօրինողի համաձայնությունը ստանալու համար անհրաժեշտ է «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ին ներկայացնել որսագործիքները կապարակնքելու համար: Հարկ է նշել, որ վայրի կենդանիների որսի և ձկնորսության կանոնների պահպանումը վերապահված է «Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնին»:

2018թ.-ի հունիսի 13-ին Գ.Գ.-ի և «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի միջև կնքվել է համաձայնագիր, ըստ որի՝ քաղաքացին պարտավորվել է վճարել 200.0 հազ. դրամ, որից 50.0 հազ. դրամ բնօգտագործման վճար և 150.0 հազ. դրամ խեցգետնի արդյունագործական որսի համար նախատեսված վճար (որսված յուրաքանչյուր կիլոգրամի դիմաց՝ 150 դրամ), ՊՈԱԿ-ի 2477201971250000 հաշվեհամարին: Հատկանշական է, որ տվյալ դպքում ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված է միայն 50.0 հազ. դրամ բնօգտագործման վճար:

Հետագայում Նախարարություն է ներկայացվել համաձայնագրի լրամշակված տարբերակը, որտեղ վերը նշված 150.0 հազ. դրամի նպատակը վերափոխվել է որպես կենդանական պաշար օգտագործողին մատուցված ծառայության վճար:

Արդյունքում պարզվեց, որ համաձայնագրում նշված ծառայությունների մատուցումը չի համարվում «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի կողմից ձեռնարկատիրական գործունեության տեսակ և վերը նշվածից կարելի է եզրակացնել, որ նման համաձայնագրերի կնքումը կարող է ունենալ միայն մեկ նպատակ՝ արտաբյուջետային հաշիվներին պարտադրված վճարումները:

³ ՀՀ կառավարության 22 օգոստոսի 2002 թվականի N 1380-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի երկրորդ պարբերության 3-րդ կետի 2-րդ ենթակետ

❖ 2.2 . Բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործում

Հայաստանի Հանրապետությունում բուսական աշխարհի պետական սեփականություն համարվող օբյեկտների օգտագործումն արդյունագործական (ոչ տնային) նպատակով վճարովի է և համարվում է լիցենզավորված գործունեություն⁴: Օգտագործումը կատարվում է լիցենզիայի և պայմանագրի հիման վրա: Լիցենզիաները տալիս է բուսական աշխարհի պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում լիազորված պետական մարմինը:

Պայմանագիրը, լիցենզիայի առկայության դեպքում, բուսական աշխարհի օբյեկտներն օգտագործողը կնքում է հողի սեփականատիրոջ կամ հողն օգտագործողի հետ:

Լիցենզիաներ տալու և պայմանագրեր կնքելու կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:

Լիցենզիաների համար գանձվում է պետական տուրք՝ «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

Գործակալության բուսական ռեսուրսների կառավարման բաժնի կողմից 2017թ.-ին տրամադրվել է ՀՀ տարածքից վայրի բույսերի հավաքի 7 թույլտվություն, գանձվել է 27.1 հազ. դրամ բնօգտագործման վճար, իսկ 2018թ.-ի առաջին 9-ը ամիսների ընթացքում տրամադրվել է թվով 3 թույլտվություն գանձվել է 15.3 հազ. դրամ:

2017-2018թթ-ին բուսական աշխարհի կենսապաշարների օգտագործման համար փաստացի ՀՀ պետական բյուջե է վճարվել ընդամենը՝ 131.1 հազ. դրամ (72.0+ 58.9 բնօգտագործման վճար):

2017թ.-ին տրամադրվել է՝ 361.5 տոննա մատուտակի արմատների, 6.1 տոննա չորացված վայրի բույսերի, իսկ 2018թ.-ի առաջին 9-ը ամիսների ընթացքում տրամադրվել է՝ 383 տոննա մատուտակի արմատների, 2.8 տոննա չորացված վայրի բույսերի արտահանման լիցենզիաներ և թույլտվություններ:

Հաշվեքննող խմբի կողմից ընտրանքային կարգով իրականացվել է մեծ պահանջարկ ունեցող վայրի բուսատեսակների հավաքի թույլտվությունների,

**Չվճարված
բնօգտագործման վճարը
կազմում է 148,900.0 հազ.
դրամ**

ինչպես նաև ՀՀ-ից արտահանման նպատակով տրամադրված լիցենզիաների և թույլտվությունների համապատասխանության հաշվեքննություն:

Հաշվեքննությամբ պարզվեց.

⁴ «Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդված:

1. 2017-2018թթ-ին ՀՀ-ից արտահանվել է 744.5 տոննա մատուտակ մերկ խոտաբույսի արմատներ, սակայն ոչ մի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով մատուտակի հավաքի և օգտագործման թույլտվություն լիազոր մարմնից չի ստացել և պետական բյուջե բնօգտագործման վճարներ չեն վճարել: Չվճարված բնօգտագործման վճարը կազմում է 148,900.0 հազ. դրամ:

Բնօգտագործման վճարների չվճարման համար հիմք է հանդիսացել ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի 14.03.2018թ.-ի N01/3-1/12221 գրությամբ Գործակալություն ներկայացված պարզաբանումները նշված հարցերի վերաբերյալ, մասնավորապես նշելով, որ.

«ՀՀ հարկային օրենսգրքին համապատասխան՝ գրությամբ ներկայացված դեպքում բնօգտագործման վճարի օբյեկտ է համարվում բուսական աշխարհի պետական սեփականություն համարվող օբյեկտների օգտագործումը: Եթե բուսական աշխարհի օբյեկտ հանդիսացող կենսապաշարներն աճում են ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից վարձակալված (բացառությամբ պետական անտառային հողերի) կամ սեփականության իրավունքով նրանց պատկանող հողերում, ապա դրանց օգտագործումը չի հանդիսանում բնօգտագործման վճարի օբյեկտ, հետևաբար՝ բնօգտագործման վճարի հաշվարկման և վճարման պարտավորություն չի առաջանում:

Արտահանման լիցենզիաների տրամադրման փաթեթների ուումնասիրությամբ և ընտրանքային կարգով մի քանի համայնքներ այցելության ժամանակ իրականացված վերակատարման արդյունքում արձանագրվեց, որ որոշ արտահանող կազմակերպություններ բնօգտագործման վճարներից խուսափելու նպատակով Նախարարություն են ներկայացրել տարբեր համայնքների ղեկավարներից ստացված տեղեկանքներ, ինչպես նաև հողի սեփականատերերից կատարված գնումների վերաբերյալ՝ պայմանագրեր, տեղեկանքներ, մատուտակի արմատների ձեռքբերման վերաբերյալ գնման ակտեր՝ որոնք կազմված են եղել խեղաթյուրված տվյալներով:

Այսպես.

ա) Գործակալության կողմից 2017 և 2018թթ. թվով 3 կազմակերպությունների՝ «Բարան գրուպ» ՍՊԸ, «Ժիրինա» ՍՊԸ, «Շիրին» ՍՊԸ, տրամադրվել է արտահանման լիցենզիաներ՝ ընդամենը 219 տոննա: Ըստ վերջինների ներկայացրած տեղեկատվության իրենք մատուտակի արմատները ձեռք են բերել **Ջրառալ** համայնքի բնակիչ Հ.Մ.-ից և վճարել են դրա դիմաց 22,500.0հազ. դրամ: Սակայն Հ.Մ.-ն Հաշվեքննող խմբին պարզաբանում է ներկայացրել, որտեղ նշել է, որ ինքը երբեք վերը նշված կազմակերպությունների հետ չի

առնչվել, վերջիններիս երբեք մատուտակի արմատներ չի վաճառել, իսկ լիցենզիայի տրամադրման փաթեթներում առկա գնման պայմանագրերում և գնման ակտերում իր ստորագրությունները չեն: Հատկանշական է նաև, որ Հ.Մ.-ն Ջրառատ համայնքում սեփականության կամ վարձակալության իրավունքով որևէ հողատարածք չունի:

բ) Գործակալությունը «Ժիրինա» և «Շիրին» կազմակերպություններին տրամադրած լիցենզիաների համար, որպես ապրանքի ծագման հիմնավորում հիմք է ընդունել համայնքապետի տրամադրած միևնույն տեղեկանքը և գնման միևնույն պայմանագիրը:

գ) «Բարան գրուպ» ՍՊԸ-ն 2017թ.-ին արտահանման լիցենզիա ստանալու համար Նախարարություն է ներկայացրել տեղեկանք՝ Արմավիրի **Ջրառատ** համայնքապետարանի անունից: Համայնքապետը բանավոր պարզաբանել է, որ «Բարան գրուպ» ՍՊԸ-ին Նախարարություն ներկայացնելու նպատակով տեղեկանք չի տրամադրել:

դ) 2017թ.-ին Արմավիրի Եղեգնուտ համայնքի ղեկավարը տեղեկանք է տվել «Ն.Ղ.» ԱԶ-ին առ այն, որ նա Այգեջատ համայնքում գտնվող Ս.Կ.-ի 5 հա հողամասից հավաքել է 21 տոննա մատուտակի արմատներ: Եղեգնուտի համայնքապետը նման իրավասություն չունի, իսկ Գործակալությունը անտեսել է այդ փաստը:

«Ն.Ղ.» ԱԶ-ն Նախարարություն է ներկայացրել Ս.Կ.-ի հետ կազմված գնման ակտը, որը ստորագրված է միայն իր կողմից:

ե) Արմավիրի մարզի **Մրգաստանի** համայնքապետի պարզաբանման համաձայն՝ «Ն.Ղ.» ԱԶ-ն 2017թ.-ին իրենց համայնքից 60 տոննա մատուտակի արմատներ չի հավաքել և իր կողմից տրված տեղեկանքը տրվել է մինչև մատուտակի արմատների քանդման համար նախատեսված աշխատանքների սկսելը: Համայնքապետը տեղեկացրեժ նաև, որ որպես ապրանքի ձեռք բերումը հավաստող փաստաթուղթ «Ն.Ղ.» ԱԶ-ի կողմից Նախարարությանը ներկայացված 6,000.0 հազ. դրամի գնման ակտից ինքը տեղյակ չէ և գումար չի ստացել:

Հատկանշական է նաև, որ մինչ «Ն.Ղ.» ԱԶ-ին արտահանման լիցենզիա տրամադրելը համայնքապետը պահանջել է ետ վերադարձնել իր կողմից տրված տեղեկանքը, քանի որ նշված հողատարածքներից մատուտակի արմատներ չեն հավաքվել, սակայն այն չի վերադարձվել և ներկայացվել է արտահանման լիցենզիա ստանալու համար:

զ) Արարատի մարզի **Նորամարգ** համայնքապետի պարզաբանման համաձայն՝ Հ.Ղ.-ն իրենց համայնքում 38 հա հողատարածք երբեք չի ունեցել, տեղեկանքը տրվել է նախկին համայնքապետի կողմից: Հ.Ղ.-ն նույնպես

հաստատեց, որ հողատարածք Նորամարգ համայնքում չի ունեցել և «Ստանդարտ Էկսպո» ՍՊԸ-ի ու իր միջև պայմանագիր չի կնքվել, իսկ 44,4 տոննա մատուտակի արմատների գնման ակտերը որոնք ներկայացվել են Նախարարություն իր անվանք՝ ինքը չի ստորագրել և իր հետ առնչություն չունեն:

է) «Մ-Գրուպ» ՍՊԸ-ն ներկայացրել է պայմանագիր, համաձայն որի Դ.Դ.-ն պետք է մատակարարի 350 տոննա մատուտակի արմատ: Կազմակերպությունը Նախարարություն է ներկայացրել մի տեղեկանք ըստ որի Դ.Դ.-ն **Նորամարգ** համայնքում ունի վարձակալած 70 հա հողատարածք: Համայնքապետի և Դ.Դ.-ի կողմից ներկայացվել է պարզաբանում ըստ որի Նորամարգ համայնքում վերջինս վարձակալված հողատարածքը կազմում է ընդամենը 5 հա, հետևաբար 350 տոննա մատուտակի արմատների մատակարարումը իր տնօրինման տակ գտնվող հողատարածքներից ոչ իրատեսական է:

ը) «Գ.Կ.» ԱԶ-ն 2018թ.-ին Նախարարություն է ներկայացրել տեղեկանք, ըստ որի նա Արարատի մարզի **Նորաշեն** համայնքի բնակիչներ՝ Ա.Զ.-ից և Գ.Ս.-ից գնել է 41 տոննա մատուտակի արմատներ: Բնակիչների պարզաբանումների համաձայն՝ 2017-2018թթ-ին իրենց հողատարածքներում մատուտակ չի աճել և «Գ.Կ.» ԱԶ-ին ոչինչ չեն վաճառել ու նույնիսկ չեն ճանաչում:

թ) «Լիքորիս» ՍՊԸ-ն 2017թ.-ին Արարատի մարզի **Քերքանուշ** համայնքի բնակիչ՝ Ա.Հ.-ից գնել է 50 տոննա մատուտակի արմատներ: «Լիքորիս» ՍՊԸ-ն Նախարարություն է ներկայացրել պայմանագիր և 4,000.0 հազ. դրամի գնման ակտ: **Քերքանուշի** համայնքապետի պարզաբանման համաձայն՝ իր կնոջ՝ Ա.Հ.-ի կողմից վարձակալված տարածքը հանձնել է Բուրաստան գյուղի մի բնակիչ, որպեսզի վերջինս վարի հողատարածքը և այնտեղից հանի մատուտակի արմատներ: Համայնքապետի պարզաբանման համաձայն նա և իր կինը տեղյակ չեն եղել հավաքված մատուտակի քանակից և գումար չեն ստացել, «Լիքորիս» ՍՊԸ-ի հետ հանձնման-ընդունման ակտ չեն կազմել:

ժ) Արարատի մարզի **Սիփանիկի** համայնքապետը պարզաբանել է, որ 17.05.2018թ.-ին «Գ.Կ.» ԱԶ-ի խնդրանքով տվել է մի տեղեկանք, համաձայն որի կազմակերպությունը իրենց համայնքի սեփականություն հանդիսացող 30 հա հողատարածքը վարձակալությամբ վերցրած Մ.Ա.-ից գնել է 100 տոննա մատուտակի արմատ: Համայնքապետի պարզաբանմամբ ինքը տեղյակ չի եղել, թե ինչ քանակի մատուտակ է հավաքվել և ներկա չի գտնվել կշռման պրոցեսին, իսկ տեղեկանքը տվել է Գ.Կ.-ի խնդրանքով:

ի) Արմավիրի մարզի **Արագալի** համայնքապետի կողմից 08.08.2018թ. տրված տեղեկանքի համաձայն նույն համայնքի բնակիչ Հ.Հ.-ն իր կողմից մշակվող 3հա վարելահողից հավաքել և «Մարդինի» ՍՊԸ-ին է վաճառել է 43,8 տոննա մատուտակի արմատներ, իսկ 07.08.2018թ. տրված տեղեկանքի համաձայն նույն

համայնքի բնակիչ Գ.Ս.-ն իր կողմից մշակվող 5հա վարելահողից հավաքել և «Մարդինի» ՍՊԸ-ին է վաճառել է 46,8 տոննա մատուտակի արմատներ: «Մարդինի» ՍՊԸ-ն վերը նշված տեղեկանքները և քաղաքացիների հետ կազմված գնման ակտերը ներկայացրել է նախարարություն՝ արտահանման լիցենզիաներ ստանալու նպատակով: Իրականում՝ ընդամենը 8 հա հողատարածքից 90 տոննա մատուտակի արմատների հավաքը ընդհանրապես իրատեսական չէ:

Փաստորեն վայրի բուսական աշխարհի օբյեկտների օգտագործման թույլտվությունների ձևակերպման և արտահանման լիցենզիաների տրամադրման գործընթացը կազմակերպվում է ոչ լիարժեք.

- Արտահանման լիցենզիաների ձևակերպման համար պահանջվող փաստաթղթերը՝ մասնավորապես ապրանքի ծագման և ձեռք բերման, արտահանողների կողմից կազմվել են խեղաթյուրումներով, սակայն Տեսչության կողմից ուսումնասիրություն չի կատարվել, երբ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը բնապահպանական օրենսդրության պահանջների պահպանման ու կատարման նկատմամբ օրենքներով սահմանված կարգով վարչարարության և ստուգման իրավասություն ունեցող ստորաբաժանում է (Հարկային օրենսգիրք, հոդված 199):
- Հանրապետության վայրի բուսական և կենդանական պաշարների գույքագրում և մոնիթորինգ, տեղեկատվական բանկի ու կադաստրների վարում չի իրականացվել:
- Հանրապետության վայրի բուսական և կենդանական պաշարների, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների գույքագրում, մոնիթորինգ, տեղեկատվական բանկի ստեղծում ու կադաստրների վարում չի իրականացվել,

Փաստացի առանց համապատասխան լիցենզիա ստանալու ՀՀ-ից արտահանվել է շուրջ 36,5 տոննա տարբեր տեսակի վայրի բույսեր՝ առանց բնօգտագործման վճարներ կատարելու

2. ՀՀ-ից վայրի բույսերի արտահանման վերաբերյալ հարցումներ են ուղարկվել ՍԱՊԾ և ՊԵԿ: Ըստ ստացված տեղեկատվության 2017-2018թթ-ի ընթացքում տարբեր կազմակերպությունների և անհատների կողմից առանց լիազոր մարմնի գիտության ՀՀ-ից արտահանվել է տարբեր տեսակի վայրի

բույսեր, այդ թվում՝ ՀՀ կարմիր գրքում գրանցված (սրոհունդ, անթառամ...): Փաստացի առանց համապատասխան լիցենզիա ստանալու ՀՀ-ից արտահանվել

է շուրջ 36,5 տոննա տարբեր տեսակի վայրի բույսեր՝ առանց բնօգտագործման վճարներ կատարելու: Վայրի բույսերի օգտագործման համար օրենքով⁵ սահմանված վճարը մեկ կիլոգրամի համար կազմում է՝ 15-ից 300 դրամ:

Անտառային պետական կոմիտեի վերաբերյալ

«Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը, համաձայն ներկայացված փաստաթղթերի, տարբեր իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հետ կնքել է անտառային հողերի վարձակալության թվով 194 պայմանագրեր: Պայմանագրերով հողատարածքները վարձակալներին տրամադրվել են հանգստի գոտու, տնկարան հիմնելու, գյուղատնտեսական, անտառավերականգնման և պահպանման, խոտհարքի, մեղվաբուծության, հանքի շահագործման, սերվիտուտների և այլ նպատակներով: Հաշվեքննության իրականացման ընթացքում հաշվեքննվել են ներկայացված բոլոր պայմանագրերը:

Վերահաշվարկման արդյունքում վարձակալության պայմանագրերով անտառային հողերի վարձավճարների գծով «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ին ունեցած ընդհանուր պարտքը 30.09.2018թ.-ի դրությամբ կազմում է՝ 133,636,500.3 ՀՀ դրամ, որից՝ 65,211,748.0 ՀՀ դրամը վարձավճարի պարտք, 68,424,752.0 ՀՀ դրամը տույժեր:

Համապատասխանության հաշվեքննության իրականացման ընթացքում գնահատվել են կնքված պայմանագրերի իրավաչափությունը և դրանց համապատասխանությունը ՀՀ օրենսդրության պահանջներին: Անտառային հողերի վարձակալությամբ տրամադրելու գործընթացը կարգավորող իրավական ակտերն են՝

- Հայաստանի Հանրապետության անտառային օրենսգիրք
- Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրք
- Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգիրք
 - ՀՀ կառավարության 12 ապրիլի 2001 թվականի «Պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերի օտարման, կառուցապատման իրավունքի օգտագործման տրամադրման կարգը հաստատելու մասին» N 286-Ն որոշում
 - ՀՀ կառավարության 25 հուլիսի 2002 թվականի «Հայանտառ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն ստեղծելու մասին N 1054-Ն որոշում

⁵ «Հայաստանի հանրապետության հարկային օրենսգիրք» 208-րդ հոդված:

- ՀՀ կառավարության 24 մայիսի 2007 թվականի «Պետական անտառները անտառային հողերն օգտագործման տալու կարգը սահմանելու մասին» N 806-Ն որոշում

- ՀՀ կառավարության 30 օգոստոսի 2007 թվականի «Պետական անտառային հողերում անտառային տնտեսության վարման արանտառօգտագործման հետ չկապված աշխատանքների իրականացման կարգը սահմանելու մասին» N 1045-Ն որոշում

- ՀՀ կառավարության 3 հունիսի 2010 թվականի «Պետական սեփականություն համարվող անտառների վարձավճարի նվազագույն չափը սահմանելու մասին» N 668-Ն որոշում

- ՀՀ կառավարության 28 հոկտեմբերի 2010 թվականի «Արոտավայրերից և խոտհարքներից օգտվելու կարգը սահմանելու մասին» N 1477-Ն որոշում

- ՀՀ կառավարության 14 ապրիլի 2011 թվականի «Հայաստանի Հանրապետությունում արոտավայրերի և խոտհարքների օգտագործման կարգը սահմանելու մասին» N 389-Ն որոշում:

Պայմանագրով սահմանված վարձավճարների գումարի չափի և Կառավարության որոշմամբ սահմանված նվազագույն վարձավճարների գումարի տարբերությունը 2017-2018թթ.-ի համար կազմում է 571,400,000 ՀՀ դրամ

1. Կառավարության 03.06.2010թ. 668-ն որոշման ուժի մեջ մտնելուց հետո կնքված պայմանագրերում վարձավճարի չափի սահմանման համար հիմք է հանդիսացել այդ որոշմամբ սահմանված պետական սեփականություն համարվող անտառների 1 հա վարձավճարի տարեկան նվազագույն չափը: Մինչ վերոհիշյալ որոշման ուժի մեջ մտնելը՝ պայմանագրերը կնքվել են սահմանելով

վարձավճարների չհիմնավորված բավականին ցածր արժեքներ: Հարկ է նշել, որ Պայմանագրի 3.2.2 կետի համաձայն վարձատուին իրավունք ունի՝ վարձավճարի փոփոխման, ինչպես նաև երրորդ անձանց իրավունքների մասին գրավոր տեղեկացնել վարձակալին, իսկ 3.4.2 կետի համաձայն վարձակալը պարտավոր է տեղեկացվելու օրվան հաջորդող տասներորդ օրվանից սկսած վճարել նոր վարձավճարի չափը և վարձատուի հետ կնքել համապատասխան

փոփոխության համաձայնագիր: Սակայն վերոնշյալ կառավարության որոշման ուժի մեջ մտնելուց հետո ընդամենը թվով 6 պայմանագրերով է վարձավճարի ճափը փոփոխվել, իսկ թվով 72 պայմանագրերով վարձավճարները գանձվել են նախկին ցածր արժեքներով: Հետևաբար նույն տարածքում տարբեր վարձակալներ անտառային հողերի միևնույն քառակուսու համար վճարում են տարբեր վարձավճարներ: Պայմանագրով սահմանված վարձավճարների գումարի չափի և Կառավարության որոշմամբ սահմանված նվազագույն

վարձավճարների գումարի տարբերությունը 2017-2018թթ.-ի համար կազմում է 571,400,000.0 ՀՀ դրամ:

**Կան դեպքեր երբ
վարձավճարները չեն
վճարվել նույնիսկ մի քանի
տարի սակայն ՊՈԱԿ-ը չի
դիմել դատարան**

2. Բազմաթիվ պայմանագրերով վարձակալության գումարները չեն վճարվել 1 տարուց ավել, կան դեպքեր երբ վարձավճարները չեն վճարվել նույնիսկ մի քանի տարի սակայն ՊՈԱԿ-ը չի դիմել դատարան վարձավճարի գումարի բռնագանձման և պայմանագրերը միակողմանի լուծելու պահանջով:

3. Որոշ պայմանագրերում բացակայում են վարձակալած հողատարածքներում իրականացվող ներդրումների և նախատեսված աշխատանքների իրականացման վերաբերյալ փաստաթղթերը (ծրագրերը): Անտառօգտագործման նպատակով կնքված թվով 115 պայմանագրերից 30-ին կից փաստաթղթերում ներառված են ներդրումային ծրագրեր, իսկ վարձակալների ստանձնած ներդրումների չափը կազմում է 167.777.000 ՀՀ դրամ: Բացակայում են ՊՈԱԿ-ի հսկողական մեխանիզմները վարձակալների կողմից նախատեսված ներդրումների և

աշխատանքների փաստացի իրականացման նկատմամբ:

4. Անտառային հողերը հանքարդյունաբերության շահագործման և խողովակների անցկացման ինչպես նաև սերվիտուտների նպատակով վարձակալության տրամադրման ժամանակ գործել են տարբեր չհիմնավորված վարձավճարներ, ինչպես նաև նույն վարչական տարածքում միևնույն նպատակի համար տարբեր տարածքների վարձավճարները սահմանվել

են բավականին տարբեր արժեքներով:

Հարկ է նշել, որ համաձայն կառավարության 24.05.2007թ. <Պետական անտառները և անտառային հողերն օգտագործման տալու կարգ սահմանելու մասին> N 806-Ն որոշմամբ հանքարդյունահանման աշխատանքներ իրականացնելու նպատակով անտառային հողերի վարձակալություն նախատեսված չէ, հետևաբար պայմանագրերը պետք է կնքվեին համաձայն կառավարության 30.08.2007թ.-ի N 1045-Ն որոշման պահանջներին:

**Վարձակալության
տրամադրման ժամանակ
գործել են տարբեր
չհիմնավորված
վարձավճարներ**

- ✓ Պետական անտառային հողերում անտառային տնտեսության վարման և անտառաօգտագործման հետ չկապված շինարարական ու պայթեցման աշխատանքների օգտակար հանածոների արդյունահանման, մալուխների, խողովակաշարերի և այլ հաղորդակցուղիների անցկացման, հորոտման և այլ աշխատանքների իրականացման կարգը
- ✓ Աշխատանքների իրականացման համաձայնության առկայության դեպքում լիազորված պետական մարմնի և դիմումատուի միջև երեք աշխատանքաին օրվա ընթացքում կնքվում է անտառային հողերի օգտագործման մասին պայմանագիր՝ նախատեսելով այդ աշխատանքների իրականացման հետևանքով անտառային տնտեսությանը հասցված վնասի հատուցման վերաբերյալ դրույթը:
- ✓ Աշխատանքների ավարտից հետո անտառային հողերի ռեկուլտիվացիան իրականացվում է կառավարության 26.05.2006թ.-ի <հողերի ռեկուլտիվացմանը ներկայացվող պահանջների և ռեկուլտիվացման ենթակա՝ խախտված հողերի դասակարգման տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին> N 750-Ն որոշման համապատասխան դրույթները:

ՊՈԱԿ-ի կողմից չեն պահպանվել 24.05.2007թ.-ի N 1045-Ն և 26.05.2006թ.-ի N 750-Ն կառավարության որոշումների պահանջները:

5. Վարձակալներին ծանուցվել է տույժի փոփոխման չափի վերաբերյալ՝ սահմանելով կետանցի յուրաքանչյուր օրվա համար ամսական վարձավճարի 0,05 տոկոսի չափով, բայց ոչ ավել քան տարեկան վարձավճարի դրույքաչափը: Հարկ է նշել, որ փոփոխվել է ոչ բոլոր պայմանագրերով և բացի այդ պայմանագրերում բացակայում է ամսական վարձավճարի չափի հասկացությունը:
6. Քսաներկու պայմանագրեր համաձայնագրերով կամ դատարանի վճռով դադարեցվել են, սակայն անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի կողմից վարձակալության իրավունքները դադարեցված չեն: Դադարեցման

2 դեպքում վարձակալված հողատարածքները օգտագործվում են ոչ նպատակային, 4 դեպքում չեն իրականացվում պայմանագրով նախատեսված աշխատանքներ, 2 դեպքում նախատեսված աշխատանքների կատարումը հիմնավորված չէ

վերաբերյալ ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղերին պատշաճ կերպով չեն ծանուցվել:

7. Բացակայում են ՊՈԱԿ-ի կողմից պատշաճ հսկողական մեխանիզմները վարձակալած հողատարածքների օգտագործման համապատասխանությունը պայմանագրերով և այլ փաստաթղթերով սահմանված պայմաններին:

8. Հաշվեքննության իրականացման ընթացքում զննվել են թվով 11 պայմանագրերով հողատարածքներ: Ռիսկային են համարվել հողատարածքների օգտագործման նպատակ-

ները (գյուղատնտեսական, բարեկարգման, կանաչապատման նպատակով, մշակութային, սպորտ, էկոտուրիզմի նպատակով, տնկարան, պտղատու այգիներ հիմնելու նպատակով, անտառապատման և անտառավերականգնման նպատակով), ինչպես նաև դրանց համար նախատեսված ցածր վարձավճարները: Ընտրվել են թվով 4 անտառային հողատարածքներ <<Հայանտառ>> ՊՈԱԿ-ի Երևանի մասնաճյուղից և թվով 7՝ Կոտայքի մասնաճյուղից: Չննման արդյունքում պարզվեց, որ 2 դեպքում պայմանագրերով վարձակալված հողատարածքները օգտագործվում են ոչ նպատակային, 4 դեպքում հողատարածքներում չեն իրականացվում պայմանագրով նախատեսված որևէ աշխատանքներ, իսկ 2 դեպքում պայմանագրերով նախատեսված աշխատանքների կատարումը չունի որևէ հիմնավորվածություն:

9. <<Հայանտառ>> ՊՈԱԿ-ի կողմից կնքված վարձակալության մի շարք պայմանագրերի համաձայն անտառային հողերը տրամադրվել են անտառվերականգնման, տնկարան հիմնելու, ձկնաբուծության, մեղվաբուծության, կանաչապատման, անտառային տարածքի բարեկարգման, ջրի ակունքների պահպանման նպատակներով, կիրառելով վարձավճարի տարբեր չափեր:

<< անտառային օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն **անտառօգտագործումը** անտառների, անտառային պաշարների և անտառային հողերի օգտակար բնական հատկությունները քաղելու, ինչպես նաև դրանից օգուտ ստանալու հնարավորության օգտագործումն է, իսկ **անտառավերականգնումը՝** նախկինում անտառածածկ տարածքների վերականգնումը և բնական վերածի ապահովումն է:

Պետական անտառները և անտառային հողերն օգտագործման տալու կարգը սահմանված է << կառավարության 2007 թվականի մայիսի 24 –ի N 806-Ն որոշմամբ: Որոշմամբ հաստատված կարգի (Կառավարության 02.02.2012թ. N 316-Ն որոշմամբ կատարված խմբագրությամբ) 26-րդ կետը սահմանում է, որ անտառները և անտառային հողերը վարձակալության տրամադրելու դեպքում դրանց վարձավճարի նվազագույն չափը սահմանվում է համաձայն << կառավարության 2010 թվականի հունիսի 3-ի N 668-Ն որոշման:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Կառավարության 2007 թվականի մայիսի 24 –ի N 806-Ն որոշումը չի կարգավորում անտառվերականգնման, տնկարան հիմնելու, ձկնաբուծության, կանաչապատման, անտառային տարածքի բարեկարգման, ջրի ակունքների պահպանման նպատակներով տրամանադրման դեպքեր (բացառությամբ անտառապատման նպատակով անհատույց տրամադրման դեպքի):

**«Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական
հիմնարկի վերաբերյալ**

2017թ.-ին «ԲԾԻԳ» ՊՀ-ն ո՛չ ՀՀ պետական բյուջեի, ո՛չ էլ օտարերկրյա պետությունների դրամաշնորհային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող միջոցների հաշվին չի ֆինանսավորվել որևիցե մի ծրագիր: Միայն «Տեխնոլոգիական կարիքների ազգային գնահատում» ծրագրի շրջանակներում կատարել է 20,028,020 ՀՀ դրամի փոխանցում, որից 16,182,600 ՀՀ դրամը՝ 2016թ.-ին կնքված պայմանագրերի վերջնավճարներն են իսկ 3,845.420 ՀՀ դրամը՝ նույն ծրագրի շրջանակներում դոնորի համաձայնությամբ բաշխվել է հետևյալ կերպ. /Աղյուսակ 16/

Աղյուսակ 16 հազ. դրամ

N:	Անվանում	Նպատակ	Գումար
1	Վարձատրություն ԾԻԳ-ի աշխատակիցներին	Թարգմանչություն և խմբագրում	1,694,750
2	"Սոս Աուդիտ" ՍՊԸ	Աուդիտ	900,000
3	"Հյուր Սերվիս" ՍՊԸ	Ներկայացուցչական	222,000
4	"Ծիծեռնակ-2" ՍՊԸ	Գրասենյակային նյութեր	42,000
5	"Հայփոստ" ՓԲԸ	Փոստային ծառայություն	22,870
6	"Քոփի Փրինտ" ՍՊԸ	Տպագրություն	963,800
Ընդամենը			3,845,420

2018թ.-ին «ԲԾԻԳ» ՊՀ-ի կողմից պլանավորված են եղել իրականացնել թվով 7 դրամաշնորհային ծրագրեր, որից 3-ը կրում են շարունակական բնույթ: Ինը ամիսների կտրվածքով «ԲԾԻԳ» ՊՀ-ի կողմից պլանավորված ծրագրերը և փաստացի կատարված աշխատանքները համառոտ ներկայացվում են **Աղյուսակ 17-ում**:

2018թ.-ին պլանավորված թվով 7 ծրագրերից ընդգրկված ժամանակաշրջանում չի կատարվել 2-ը՝ 107,705,740 ՀՀ դրամ գումարով /պլանավորված ծրագրերի 28.6%, գումարի՝ 30%/: Միայն 2018թ.-ին նախատեսված 4 ծրագրերով՝ ընդհանուր 135,343,000 ՀՀ դրամի, ընդգրկված ժամանակահատվածի ընթացքում կնքվել է ընդհանուր 40,648,872 ՀՀ դրամի պայմանագրեր կամ 30.03%, իսկ փաստացի կատարվել է 23,770,872 ՀՀ դրամի ծախս կամ 17.56%:

Աղյուսակ 17 ՀՀ դրամ					
N:	Պլանավորված			Փաստացի	
	Ծրագրի անվանումը	Ծրագրի իրականացման տարին	Ծրագրի գումարը	Կնքված պայմանագրեր	Կատարված ծախսեր
1	«Արթիկ քաղաքի փակված քարհանքի թափոնների և ջրհեղեղների կառավարում» պիլոտային ծրագրի հայտի մշակում	2018	\$27,000.0	12,255,865.0	12,255,865.0
2	«Հողերի դեգրադացման չեզոքացման սկզբունքների ներդրումը Արարատյան դաշտավայրում»	2018 - 2019	\$99,780.0	0.0	0.0
3	«Պատրաստվածության աջակցություն»	2018 - 2019	\$300,000.0	46,033,094.0	9,273,094.0
4	«Կենսաբազմազանության մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի 6-րդ ազգային զեկույցի մշակում»	2018	\$100,000.0	16,878,000.0	0.0
5	«Անապատացման դեմ պայքարի ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի իրականացման Հայաստանի ազգային զեկույցի մշակում»	2018 - 2020	\$63,000.0	8,406,900.0	2,400,000.0
6	«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներին հարակից համայնքներում հողատարածքների հարմարվողականության ներուժի բարձրացում» ծրագրի հայտի մշակում	2018	\$30,000.0	11,515,007.0	11,515,007.0
7	«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների համար հակահրդեհային տեխնիկայի, հատուկ արտահագուստի և անհրաժեշտ այլ պարագաների ձեռքբերում»	2018	AMD 59,512,000.0	0.0	0.0
	Ընդամենը*		358,865,740.0	95,088,866.0	35,443,966.0
	* 1\$ =483 ՀՀ դրամ /AMD/				

Առանձին ծրագրերի գծով պարզվել են հետևյալ անհամապատասխանությունները

Ծրագրի անվանումը «Արթիկ քաղաքի փակ քարհանքի թափոնների և ջրհեղեղների կառավարում» պիլոտային ծրագրի ամբողջական փաթեթի մշակում և ներկայացում ՄԱԿ-ի Հարմարվողականության հիմնադրամ:

Ծիգ-ի աշխատակիցների մասով.

- Տնօրենի 15 հունվարի 2018թ.-ի հրաման N:03-Ա-ի համաձայն տնօրենը իրեն է վերապահել ծրագրի ղեկավարի պարտականությունները իր գործառույթներով, որի համար սահմանել է վարձատրություն ամսական 340,000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր ծրագրով 1,530,000 ՀՀ դրամ:
- Ծիգ-ի մյուս 5 աշխատակիցների հետ կնքվել է աշխատանքային պայմանագրերին կից համաձայնագրեր, որոնց հիման վրա ծրագրի շրջանակներում վարձատրվել են: Վարձատրության ընդհանուր չափը կազմել է 4,993,875 ՀՀ դրամ:
- Ծրագրի շրջանակներում՝ համաձայն աշխատակիցների հետ կնքված համաձայնագրերի, Ծիգ-ի աշխատակիցները ներկայացրել են ամսական հաշվետվություններ: Հաշվետվությունների ուսումնասիրություններից պարզվել է, որ աշխատակիցները տարբեր ժամանակահատվածներում այցելել են ք. Արթիկ, կատարել են այնտեղ տեղային ուսումնասիրություններ, ունեցել են հանդիպումներ տարբեր շահառուների հետ: Սակայն ծրագրի շրջանակներում առկա է միայն երկու հրաման. Առաջինը՝ 4 մարտ -1օր, երկրորդը՝ 1 մարտ -3օր, որոց համար կատարվել են համապատասխան վճարումներ՝ ընդհանուր 31,000 / $(4 \times 3,000) + (3 \times 3,000)$ / ՀՀ դրամ:

Ծրագրի անվանումը «Պատրաստվածության աջակցություն»:

- Աշխատավարձի մասով կիրառվել է նույն սկզբունքն ինչ «Արթիկ քաղաքի փակ քարհանքի թափոնների և ջրհեղեղների կառավարում» ծրագրում, միայն տարբերությունը նրանում է, որ դոնորի կողմից ներկայացված գնումների պլանում նշված է, որ ծրագրին պետք է մասնակցեն նաև ԾԻԳ-ի աշխատակիցներն ընդհանուր թվով 10 հոգի: Աշխատակիցների ընտրությունը և վարձավճարների չափը որոշվել է հիմնարկի տնօրենի կողմից:

Ծրագրի անվանումը ՄԱԿ-ի «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիայի իրականացման Հայաստանի 6-րդ Ազգային զեկույցի պատրաստում:

Ծրագրի շրջանակներում 22.08.2018թ.-ին կնքվել է բնապահպանական ցուցանիշների վերլուծության ծառայությունների մատուցման ՀՀ-ԲԾ-ԳՀ-ԾՁԲ-18/34 ծածկագրով պայմանագիր, որի գին է 16,878,000 ՀՀ դրամ: Ծրագրերի շրջանակներում կիրառված գնումների վերաբերյալ փաստաթղթերի ամբողջական փաթեթների ուսումնասիրություններից պարզվել է, որ կազմակերպված գնման ընթացակարգերում առկա են գնումների մասին ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված և պարտադիր կիրառման ենթակա փաստաթղթերը:

Ուսումնասիրված ՀՀ-ԲԾ-ԳՀ-ԾՁԲ-18/34 ծածկագրով գնման ընթացակարգում առկա են հետևյալ խնդիրները.

**Բացակայում են հանձնման-
ընդունման
արձանագրությունները և
հաշիվ ապրանքագրերը**

Բացակայում են սույն գնման ընթացակարգի արդյունքում ընտրված մասնակից ճանաչված «Կովկասի տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոն» հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի կողմից, որպես հրավերով

սահմանված <<Մասնագիտական փորձառություն>> որակավորման չափանիշը հիմնավորող, նախկինում կատարված համանման պայմանագրերի հանձնման-

**Չեն պահպանվել ՀՀ
կառավարության 04.05.2017
թվականի թիվ 526-Ն
որոշման 61-րդ կետի
պահանջները:**

ընդունման արձանագրությունները և հաշիվ ապրանքագրերը:

Ընթացակարգի հրավերով սահմանվել է հետևյալ «Աշխատանքային ռեսուրսներ» որակավորման չափանիշի պահանջներ.

«4) «Աշխատանքային ռեսուրսներ»

որակավորման չափանիշը սահմանվում և գնահատվում է հետևյալ կարգով՝

ա. պայմանագրի կատարման համար պահանջվում են նվազագույնը հետևյալ աշխատանքային ռեսուրսները

որակավորումը	Մասնագետների աշխատանքային փորձը	
	Ժամանակահատվածը	գործունեության ոլորտը և կատարած աշխատանքը
Բուսաբան	Առնվազն 5 տարի	Կենսաբանական բազմազանության առանձնահատկությունների ուսումնասիրություն, աշխատանք բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում /ԲՀՊՏ/, հրատարակված աշխատանքներ, բնապահպանական ծրագրերին մասնակցություն
Անտառագետ	Առնվազն 5 տարի	
Միջատաբան	Առնվազն 5 տարի	
Սողունագետ	Առնվազն 5 տարի	
Թռչնաբան	Առնվազն 5 տարի	
Կաթնասունագետ	Առնվազն 5 տարի	
Ջրակենսաբան	Առնվազն 5 տարի	
Բնօգտագործման տնտեսագետ	Առնվազն 5 տարի	

բ. մասնակիցը հայտով ներկայացնում է իր կողմից հաստատված հայտարարություն կնքվելիք պայմանագրի կատարման համար անհրաժեշտ աշխատանքային ռեսուրսների առկայության մասին.

գ. եթե մասնակիցը ճանաչվում է առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակից, ապա վերջինս սույն հրավերով սահմանված կարգով և ժամկետներում հանձնաժողովին է ներկայացնում առաջադրված աշխատակազմում ներգրավված մասնագետների հաստատած գրավոր համաձայնությունները՝ իրականացվելիք աշխատանքներում վերջիններիս ներգրավվելու մասին, ինչպես նաև մասնագետների անձնագրերի և որակավորումը հավաստող փաստաթղթերի (դիպլոմ, վկայագիր, հավաստագիր և այլն) պատճենները: Առաջադրվող աշխատակազմի վերաբերյալ տվյալները ներկայացվում են հետևյալ ձևով՝

Հիմնական աշխատակազմում ներառված մասնագետների				
անունը, ազգանունը	Որակավորումը	աշխատանքային փորձը		գործատուի անվանումը
		ժամանակահատվածը	գործունեության ոլորտը և կատարած աշխատանքը	
1	2	3	4	5
1.				
2.				
..				

դ. մասնակցի որակավորումը այս չափանիշի գծով գնահատվում է բավարար, եթե վերջինս ապահովում է սույն ենթակետով նախատեսված պայմաններն ու պահանջները>>:

**Հիմնավորված չեն
հրավերով սահմանված
կոնկրետ մասնագիտական
որակավորումները**

Առաջին տեղ զբաղեցրած մասնակից «Կովկասի տարածաշրջանային բնապահպանական կենտրոն» հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի կողմից, որպես վերը նշված որակավորման չափանիշների հիմնավորման համար ներկայացված փաստաթղթերով հիմնավորված չեն հրավերով սահմանված կոնկրետ մասնագիտական որակավորումները:

Չեն պահպանվել ՀՀ կառավարության 04.05.2017 թվականի թիվ 526-Ն որոշման 64-րդ կետի պահանջները:

Ծրագրի անվանումը «Հայաստանի բնության հպարտ պահպանվող տարածքներին հարակից համայնքների և էկոհամակարգերի հարմարվողականության ներուժի բարձրացում» ծրագրի ամբողջական փաթեթի մշակում և ներկայացում ՄԱԿ-ի Հարմարվողականության հիմնադրամ:

Ծիգ-ի աշխատակիցների մասով.

- Տնօրենի 01 հունիսի 2018թ.-ի հրաման N:45-Ա-ի համաձայն՝ տնօրենը իրեն է վերապահել ծրագրի ղեկավարի պարտականությունները իր գործառույթներով, որի համար սահմանել է վարձատրություն ամսական 340,000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր ծրագրով 1,191,000 ՀՀ դրամ:
- Ծիգ-ի մյուս 11 աշխատակիցների հետ կնքվել է աշխատանքային պայմանագրերին կից համաձայնագրեր, որոնց հիման վրա ծրագրի շրջանակներում վարձատրվել են: Վարձատրության ընդհանուր չափը կազմել է 5,162,000 ՀՀ դրամ:
- Ծրագրի շրջանակներում համաձայն աշխատակիցների հետ կնքված համաձայնագրերի՝ Ծիգ-ի աշխատակիցները ներկայացրել են ամսական հաշվետվություններ: Հաշվետվությունների ուսումնասիրություններից պարզ է դառել, որ աշխատակիցները տարբեր ժամանակահատվածներում այցելել են Ուրցաձոր, Դիլիջան, Ֆիոլետովո և Մարգահովիտ համայնքներ, կատարել են տեղային ուսումնասիրություններ, ունեցել են հանդիպումներ տարբեր շահառուների հետ: Առկա են գործուղման հրամանները և կից փաստաթղթերը:

Հաստիքացուցակում առկա է «Բյուջետային ծրագրերի իրականացման բաժին» թվով 4 հաստիք այն դեպքում, որ 2016թ.-ից Ծիգ-ը չի ունեցել բյուջետային ծրագրեր

Հաստիքացուցակում առկա է 3 վարորդի հաստիք այն դեպքում, որ 22.09.2017թ.-ից Ծիգ-ն ունի միայն մեկ ավտոմեքենա

- հաստատված հաստիքացուցակում առկա է «Բյուջետային ծրագրերի իրականացման բաժին» թվով 4 հաստիք այն դեպքում, որ 2016թ.-ից Ծիգ-ի չի ունեցել բյուջետային ծրագրեր:
- ՀՀ բնապահպանության նախարարի 31 հուլիսի 2014 թվականի թիվ 210-Ա հրամանի համաձայն հաստատված հաստիքացուցակում առկա թվով 3 վարորդի հաստիք այն դեպքում, որ 22.09.2017թ.-ից Ծիգ-ը ունի միայն մեկ ավտոմեքենա, որը հրամանով կցված է տնօրենին:
- Հիմք ընդունելով ՀՀ ֆինանսների նախարարության 13.02.2019 թվականի 01.1/26-1/2206-19 պարզաբանումը՝ համաձայն որի, այն պատվիրատուները, որոնք ֆինանսավորվում են ինչպես պետական բյուջեից, այնպես էլ պետական

կառավարման մարմինների տնօրինության տակ գտնվող արտաբյուջետային միջոցներից, ապա վերջիններիս կարիքների համար կատարվող գնումների պլանը հաստատվում է ՀՀ կառավարության 13.04.2017թ. թիվ 390-Ն որոշման N 1 հավելվածով սահմանված ձևով: Ընդ որում, գնումների պլանը, որն իր մեջ ներառում է ինչպես պետական, այնպես էլ արտաբյուջետային միջոցների հաշվին կատարվող գնումները, <<Գնումների մասին>> ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի համաձայն հաստատվում է ՀՀ կառավարության որոշմամբ: Ինչ վերաբերում է տարվա ընթացքում նոր հատկացվող միջոցների հաշվին կատարվելիք գնումներին, ապա հայտնում դրանք ներառվում են արդեն իսկ հաստատված գնումների պլանում՝ փոփոխություններ կատարելու ձևով:

ՀՀ ԲՆ <<Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ>> պետական հիմնարկի գնումների պլանը կազմված չէ վերոգրալ սկզբունքով: Յուրաքանչյուր անգամ նոր ծրագրերի իրականացման համար ֆինանսական միջոցներ հաստատվելուց հետո, կազմվել են առանձին գնումների պլաններ: Արդյունքում, գնումների մասին ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված գնման մրցակցային ձևերի փոխարեն կազմակերպվել են ոչ մրցակցային՝ մեկ անձին գնման գործընթացներ:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ

«Սևան» Ազգային Պարկ» ՊՈԱԿ-ը (այսուհետ՝ Ազգային Պարկ) ստեղծվել է ՀՀ կառավարության 30.05.2002թ.-ի ««Սևան» Ազգային պարկ» պետական հիմնարկը վերակազմակերպելու, «Սևան» Ազգային պարկի և «Սևան» Ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի կանոնադրությունները հաստատելու մասին» թիվ 927-Ն որոշմամբ:

2008թ. դեկտեմբերի 18-ի ՀՀ կառավարության 1578-Ն որոշման համաձայն բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հողամասերի վարձակալության և կառուցապատման իրավունքի տրամադրումն իրականացվել է միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողովի կողմից:

Կառավարության 2008թ. դեկտեմբերի 18-ի 1563-Ն որոշման 4-րդ կետի 7-րդ ենթակետի համաձայն երկրորդ ենթագոտու տարածքում կառուցապատման նպատակով պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերը կարող են տրամադրվել մինչև 25 տարի ժամկետով, իսկ եթե կառուցապատման համար ներդրումները կազմում են 150 մլն և ավելի դրամ, ապա հողամասերի կառուցապատման իրավունքի տրամադրման պայմանագրերը, դրանց գործողության ընթացքում, կամ դրանց գործողության

ժամկետներն ավարտվելուց հետո, կարող են երկարաձգվել մինչև 2060 թվականի դեկտեմբերի 31-ը:

Հաշվեքննություն իրականացնող պաշտոնատար անձիք (այսուհետ՝ Հաշվեքննող խումբ) ուսումնասիրել են ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով Ազգային պարկը վարձակալությամբ տրված հողերի օգտագործման պահանջների պահպանման, ինչպես նաև լիազոր մարմնի հետ կնքված պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների կատարման համապատասխանությունը:

Այսպես՝

Նախարարության «Բնական պաշարների կառավարման և չքավորության նվազեցման ծրագրի» շրջանակներում մշակվել և ՀՀ կառավարության 2007 թվականի հունվարի 18-ի N 205-Ն որոշմամբ հաստատվել է Ազգային պարկի 2007-2011թթ. կառավարման պլանը: Կառավարման պլանի բացակայության վերաբերյալ ՀՀ վերահսկիչ պալատի կողմից արձանագրվել է դեռևս 2018թ. մարտի 19-ին, սակայն մինչ 31.09.2018թ.-ը կառավարման պլանը հաստատված չէ: «Հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածում սահմանվում է, որ կառավարման պլանը տվյալ տարածքի զարգացման, պահպանության, վերականգնման և օգտագործման գործունեությունը կարգավորող պաշտոնական փաստաթուղթ է, ուստի դրա առկայությունը կարևոր է Ազգային պարկի գործունեության նպատակներն իրականացնելու համար:

Ազգային պարկը 2018 թվականի հոկտեմբեր ամսվա դրությամբ ունի վարձակալությամբ (ներառյալ կառուցապատման իրավունքով) տրամադրված թվով 885 պայմանագիր: Ընտրանքային կարգով ուսումնասիրվել է թվով 100 պայմանագիր, որից 20-ը միայն հողամասի վարձակալություն է, իսկ 80-ը պետական սեփականություն հանդիսացող հողամասի վարձակալություն՝ կառուցապատման իրավունքով:

Ներդրումային ծրագիր ներկայացված է ուսումնասիրված պայմանագրերից 31-ի դեպքում, որոնցում նախատեսված ներդրումների ընդհանուր արժեքը կազմում է 3.653.400.0 հազ դրամ:

**Ուսումնասիրված 100
պայմանագրերից 26
վարձակալները չեն
կատարում իրենց վճարային
պարտականությունները,
որոնց պարտքը
01.10.2018թ. դրությամբ
կազմում է 107.304.7 հազ
դրամ**

100 պայմանագրերի տարեկան վճարվելիք վարձավճարների ընդհանուր գումարն ըստ պայմանագրերի կազմում է 31.230.6 հազ դրամ:

Ուսումնասիրված 100 պայմանագրերից 26 վարձակալները չեն կատարում իրենց

վճարային պարտականությունները, որոնց պարտքը 01.10.2018թ. դրությամբ կազմում է 107.304.7 հազ դրամ, որից 20.510.1 հազ. դրամը զուտ հաշվարկված տույժի գումարն է:

Ուսումնասիրված պայմանագրերից տարբեր ժամանակահատվածներում դատարան ներկայացվել է 24 հայցադիմում, որից 2-ը՝ պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու հայցով, հայցը կարճվել է պատասխանողի գտնվելու վայրն անհայտ լինելու պատճառով:

2 վարձակալ մահացել է, իսկ 1 դեպքով դատարանում կասեցված գործ կա:

Թվով 19 հայցադիմում է ներկայացվել գումար բռնագանձելու պահանջով, որից 6 հայց բավարարվել է, 13 դեպքով դատական պրոցեսը շարունակվում է:

Ուսումնասիրված 100 պայմանագրերից 3 դեպքով Ազգային պարկը վարձակալներին պայմանագիրը լուծելու առաջարկ է ներկայացրել:

Հիմնականում բիզնես ծրագրերը կրում են ձևական բնույթ

Ներդրումային բիզնես ծրագրերով գործերի ուսումնասիրությունից պարզվել է, որ հիմնականում բիզնես ծրագրերը կրում են ձևական բնույթ, 9 դեպքով նախատեսված չէ

ներդրումային ծրագրերի ժամանակացույցը, 11 դեպքով ընդհանրապես չեն կատարվել ներդրումներ, և 3 դեպքով բացակայում են ներդրումային ծրագրերը, սակայն վարձակալության պայմանագիրը երկարացվել է մինչև 2060թ-ը:

Աշխատանքների կամ ներդրումների մեծ մասը նախատեսվում է իրականացնել պայմանագրի ժամկետի վերջում: Բացակայում են համապատասխան միջոցառումներ ձեռնարկելու և հետևանքներ կիրառելու իրավական կարգավորումներ՝ ներդրումային պարտավորությունները չկատարելու պարագայում:

Ուսումնասիրված 100 պայմանագրերում հողամասի վարձակալության կամ կառուցապատման իրավունքի պայմանագրերից 3-ը կնքվել է 1քմ-ը մինչև 1 ՀՀ դրամ արժեքով, 4-ը՝ 1քմ-ը 1-5 ՀՀ դրամ արժեքով: Փաստացի 1 հա-ի հաշվարկով վարձավճարի չափը տատանվել է 8.2-3.200.0 հազ դրամ, ընդ որում նույն համայնքում վարձավճարները նույնպես տատանվում են:

Օտարումն իրականացվել է առանց պետական մարմնի համաձայնության, սակայն Ազգային պարկը միջոցներ չի ձեռնարկել առք ու վաճառքի պայմանագիրը լուծելու համար

Ուսումնասիրված պայմանագրերից 8 դեպքում եղել են վարձակալի փոփոխություն, որից 1 դեպքով եղել է վարձակալության փոփոխություն, 7 դեպքով կառուցապատման իրավունքով վարձակալած հողամասի առք ու վաճառք: 4 պայմանագրի առք ու վաճառքն իրականացվել է համայնքի համաձայնությամբ դեռևս իրենց հաշվեկշռում գտնվելու ժամանակ: 1 դեպքով օտարումն իրականացվել է առանց պետական մարմնի համաձայնության, սակայն Ազգային պարկը միջոցներ չի ձեռնարկել առք ու վաճառքի պայմանագիրը լուծելու համար:

3 պայմանագրի առք ու վաճառքն իրականացվել է Ազգային պարկի համաձայնությամբ: Պայմանագրերի վաճառքի արժեքը տատանվում է 30.0-51.840.0 հազ. դրամ, ինչը վկայում է վարձավճարների խիստ նվազ լինելու մասին:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության Դիլիջան Ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի վերաբերյալ

Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ կողմից ներկայացված տեղեկատվության համաձայն, ազգային պարկին պատկանող մոտ 129.95 հա ընդհանուր տարածքով հողերը 65 կնքված պայմանագրերի շրջանակներում կառուցապատման իրավունքով և առանց կառուցապատման իրավունքի վարձակալության են տրամադրվել թվով 55 սուբյեկտների:

Վարձակալության և կառուցապատման իրավունքի տրամադրումն իրականացվել է մրցութային կարգով, որի ընթացակարգը, վարձավճարների չափերի սահմանման գործընթացը առանձին ժամանակահատվածներում կարգավորվել է ՀՀ համապատասխան օրենսդրությամբ և իրավական ակտերով, մասնավորապես՝

Մինչև 2009թ-ը

Պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերի օտարման, կառուցապատման իրավունքի և օգտագործման տրամադրման կարգը հաստատելու մասին Կառավարության 12.04.01 N286 որոշում /փոփոխություն՝ 27.04.06 844-Ն/,

ՀՀ Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում և անտառային ֆոնդի հողերում հողահատկացման անտառային հողերի նպատակային նշանակության փոփոխման ու քաղաքաշինական գործունեության կարգը հաստատելու մասին Կառավարության 08.05.2003 N 613-Ն որոշում,

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին 2006 թվականի նոյեմբերի 27-ին ընդունված ՀՀ օրենք և այլն:

Դիլիջան ազգային պարկի տնտեսական /գյուղատնտեսական/ և հանգստի գոտիներում հողամասերի վարձակալությամբ տրամադրելու վարձավճարների չափերը հաստատվել են Դիլիջան ազգային պարկի տնտեսական /գյուղատնտեսական/ և հանգստի գոտիներում հողամասերի տարեկան վարձավճարի մասին 13.07.2005թ. 213-Ա և 14.09.2007թ. 293-Ա ՀՀ բնապահպանության նախարարի հրամաններով:

2009թ-ից հետո վերը նշված օրենսդրական կարգավորման իրավական ակտերին զուգահեռ գործում է նաև Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների հողամասերը վարձակալության և /կամ/ կառուցապատման իրավունքով տրամադրելու նպատակով միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողով ստեղծելու և միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողովի աշխատակարգը հաստատելու մասին ընդունված Կառավարության 18.12.2008 N 1578-Ն որոշումը: Վերջինիս համաձայն Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների վարձակալության և /կամ/ կառուցապատման իրավունքով տրամադրումն իրականացվում է միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողովի կողմից:

Կառուցապատման իրավունքի տրամադրման և վարձակալության 65 պայմանագրերի վերաբերյալ ներկայացված տեղեկատվության համաձայն վերջիններից 61-ը կնքվել են հանգստի կազմակերպման նպատակով, որոնցից 43-ում հստակ սահմանված են շինարարական աշխատանքների սկսման և ավարտման ժամկետները, բիզնես ծրագրերի դերը և կարևորությունը կառուցապատման և շինարարական աշխատանքների կազմակերպման գործում, որոնց պահանջների չափապանման դեպքում պայմանագիրը պետք է չեղյալ համարվի, իսկ հողամասը վերադարձվի սեփականատիրոջը՝ առանց փոխհատուցման:

Հանգստի կազմակերպման նպատակով տրված 61 վարձակալություններից 17 դեպքում տարածքները մասնակի կամ ամբողջությամբ գործում են որպես հանգստյան գոտի:

Ներդրումային ծրագիր ներկայացված է կնքված պայմանագրերից 50-ի դեպքում, որոնցում նախատեսված ներդրումների համախառն արժեքը կազմում է 5.2 մլրդ դրամ: Հարկ է նշել, որ ծրագրերով նախատեսված ներդրումները հիմնականում նախատեսված են իրականացնել առանց ժամանակահատվածի հստակեցման:

Վերոնշյալ 65 վարձակալության պայմանագրերից 5-ը /2-ը՝ Հայաստանի Հանրապետության Կենտրոնական բանկի, 2-ը՝ Գոշ հիդրոէլեկտրակայան ՍՊԸ-ի, 1-ը՝ Ս. Ա. -ի հետ կնքված/ կառուցապատման իրավունքի տրամադրում չեն նախատեսել:

Պայմանագրերի համաձայն պայմանագրից ծագող իրավունքն ենթակա է **պետական գրանցման**՝ սույն պայմանագրի կնքման օրվանից սկսած 30-օրյա ժամկետում՝ անշարժ գույքի գտնվելու վայրի անշարժ գույքի պետական կադաստրի տարածքային ստորաբաժանումում: Պայմանագրի անբաժանելի մասը համարվող հավելված 1-ում միաժամանակ նշվում է, որ կառուցապատման իրավունք ունեցող անձը պարտավոր է գրանցման վկայական ստանալուց հետո **եռօրյա ժամկետում** վկայականի պատճենը ներկայացնել Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ և գրավոր դիմել տարածքի **ընդունման-հանձման ակտ** ստանալու համար:

Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի հետ կառուցապատման իրավունքի տրամադրման և վարձակալության պայմանագիր կնքած 51 սուբյեկտներից միայն 35-ի դեպքում են առկա անշարժ գույքի պետական կադաստրի սկզբնական գրանցման վկայականները, իսկ հանձման ընդունման ակտ տրամադրվել է միայն 14 դեպքերում

Պայմանագրերով նախատեսված է, որ Դիլիջան ազգային պարկը պարտավոր է 5-օրյա ժամկետում **հանձման-ընդունման ակտով** կառուցապատման իրավունք ունեցող անձին տրամադրել համապատասխան հողամասը, հողամասի նկատմամբ տրամադրվելիք լրացուցիչ պահանջները /հավելված 1-ով սահմանվող/, որը հանդիսանում է պայմանագրի անբաժանելի մասը: Հարկ է նշել, որ Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի հետ կառուցապատման իրավունքի տրամադրման և վարձակալության պայմանագիր կնքած 51 սուբյեկտներից միայն

35-ի դեպքում են առկա անշարժ գույքի պետական կադաստրի սկզբնական գրանցման վկայականները, իսկ հանձման ընդունման ակտ տրամադրվել է միայն 14 դեպքերում:

Պայմանագրով նախատեսված է, որ կառուցապատման իրավունքի փոխանցման դեպքում վերջինս պետք է համաձայնեցվեր Դիլիջան ազգային պարկի տնօրինության հետ, այնինչ համաձայնությունն առկա է միայն մեկ դեպքում

Կառուցապատման իրավունքի տրամադրմամբ վարձակալությունների 28 դեպքում, կառուցապատման իրավունքի փոխանցման նպատակով պայմանագրեր են կնքվել այլ սուբյեկտների հետ՝ 6-ը՝ նվիրատվության, 22-ը առուվաճառքի պայմանագրերից միայն 19 դեպքում է երևում պայմանագրի գինը: Վերոնշյալ 19 դեպքերով կառուցապատման իրավունքի վաճառքի ընդհանուր արժեքը

կազմել է 100,550 հազ. դրամ, իսկ առանձին 5 դեպքերով յուրաքանչյուր գերազանցում է 9 մլն. դրամը /առավելագույնը 19.5 մլն դրամ/: Պայմանագրով նախատեսված է, որ կառուցապատման իրավունքի փոխանցման դեպքում վերջինս պետք է համաձայնեցվեր Դիլիջան ազգային պարկի տնօրինության հետ, այնինչ համաձայնությունն առկա է միայն մեկ դեպքում:

Կառուցապատման իրավունքի փոխանցման նպատակով այլ սուբյեկտների հետ կնքված 28 պայմանագրերից միայն 6-ի դեպքում պետական կադաստրի գրանցման վկայականների փոփոխությունն առկա չէ:

Հարկ է նշել, որ կառուցապատման իրավունքի տրամադրման և վարձակալության պայմանագրերով Դիլիջան ազգային պարկ ՊՈԱԿ-ի տարածքում 1 հա-ի դիմաց վարձավճարի չափը տատանվում է 115 – 639 հազ. դրամի սահմաններում, ընդ որում նույն համայնքում վարձավճարները նույնպես տատանվում են: Տարեկան վճարվելիք վարձավճարների ընդհանուր գումարն ըստ պայմանագրերի կազմում է մոտ 29,422 հազ. դրամ, իսկ պարտքը առ 01.10.2018, կազմում է 92,018 հազ. դրամ, որից 58,702 հազ. դրամը զուտ հաշվարկված տույժի գումարն է:

Ուսումնասիրված պայմանագրերից տարբեր ժամանակահատվածներում գումարի բռնագանձման և պայմանագիրը վաղաժամկետ լուծելու պահանջով դատարան է ներկայացվել 5 հայցադիմում, որից 1-ը՝ բավարարվել է, 4 դեպքով դատական գործընթացը շարունակվում է:

Վեց վարձակալներ պարտքի մարման պահանջով ծանուցվել են ՊՈԱԿ-ի կողմից:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ-ի վերաբերյալ

«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» և «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքներին համապատասխան՝ ՀՀ կառավարության 2002թ.-ի հուլիսի 18-ի N 1046-Ն որոշմամբ հիմնադրվել է ՊՈԱԿ-ը: Նույն որոշմամբ հաստատվել է կանոնադրությունը և սահմանվել, որ ՊՈԱԿ-ը շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող, իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող բնապահպանական, գիտահետազոտական, գիտաճանաչողական (էկոկրթական) կազմակերպություն է, որը գործում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքին, «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին», «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքներին, այլ օրենքներին, իր կանոնադրությանը և այլ իրավական ակտերին համապատասխան:

ՊՈԱԿ-ը Նախարարության համակարգի կառույց է, այն իր կազմում ընդգրկում է «Էրեբունի» պետական արգելոցը, «Որդան կարմիր» պետական արգելավայրը, «Ջրվեժ» անտառապարկը, Ստեփանավանի «Սոճուտ», Բերդի «Սորաններ», Վանաձորի «Վանաձոր» Իջևանի դենդրոպարկերը և «Ջերմուկի ջրաբանական», «Հանքավանի ջրաբանական» պետական արգելավայրերը:

ՊՈԱԿ-ը իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց հետ կնքել է տարածքների վարձակալության 8 պայմանագրեր: Տարածքներից 6-ը տրամադրվել է որպես հանգստի, զբոսաշրջության կազմակերպման և դրա հետ կապված սպասարկման ծառայությունների մատուցման համար: Մեկ պայմանագիր կնքվել է, որպես հասարակական շինության վարձակալություն: Մեկ պայմանագիր էլ վերաբերում է հողամասի կառուցապատման իրավունքի տրամադրմանը, վարձակալությանը՝ «Սարուխ-Սթար» ՍՊԸ:

1. «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանվել է, որ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի կառավարման պլանը (այսուհետ՝ **կառավարման պլան**) կազմվում է լիազորված պետական մարմնի հաստատված մեթոդական ցուցումների համաձայն, իսկ 5-րդ հոդվածի 5-րդ ենթակետի համաձայն այն հաստատում է ՀՀ կառավարությունը: Օրենքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի բ) ենթակետի համաձայն կառավարման պլանը պետք է ընդգրկի բնության հատուկ պահպանվող տարածքի գոտիավորումը: Սակայն ՀՀ կառավարության կողմից 01.10.2018թ.-ի դրությամբ

ՊՈԱԿ-ի տարածքների վերաբերյալ հաստատված կառավարման պլան չի հաստատվել:

**Չի պահպանվել ՀՀ
կառավարության N 1046-Ն
որոշման 6-րդ կետի
պահանջը**

2. 2002թ.-ի հուլիսի 18-ի ՀՀ կառավարության N 1046-Ն որոշման 6-րդ կետով սահմանվել է, որ ՀՀ բնապահպանության նախարարը մեկամսյա ժամկետում պետք է հաստատի

ՊՈԱԿ-ի ենթակայությամբ գործող պետական հիմնարկների կանոնադրությունները, սակայն «Ջրվեժ» անտառապարկի, Ստեփանավանի «Սոճուտ», Բերդի «Սորաններ», Վանաձորի «Վանաձոր», Իջևանի դենդրոպարկերի կանոնադրությունները հաստատվել են 2006թ. հունիսի 5-ին՝ ՊՈԱԿ-ի տնօրենի կողմից: Արդյունքում չի պահպանվել ՀՀ կառավարության N 1046-Ն որոշման 6-րդ կետի պահանջը:

3. 2008թ.-ի դեկտեմբերի 18-ի ՀՀ կառավարության N 1578-Ն որոշմամբ սահմանվել է բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում հողամասերի վարձակալության և (կամ) կառուցապատման իրավունքով տրամադրելու նպատակով ստեղծված միջգերատեսչական մրցութային հանձնաժողովի (այսուհետ՝ Հանձնաժողով) գործառույթներն ու գործունեության կարգը: Հանձնաժողովի գործառույթներն են՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում վարձակալության և (կամ) կառուցապատման իրավունքով տրամադրվող հողամասերի ցանկերի քննարկումն ու հաստատումը: Ցանկում ընդգրկված հողամասերի փաթեթում ներառվում են նաև հողամասի՝ չափը, հողատեսքը, վարձակալության և կառուցապատման իրավունքի ժամկետները, վարձավճարի մեկնարկային գինը, շրջակա միջավայրի պահպանության միջոցառումները: Հանձնաժողովի հիմնական գործառույթներից է նաև մրցութի անցկացման պահանջների և պայմանների սահմանումն ու դրանց հրապարակումը:

**Թվով 4 պայմանագրերում
հաշվի չի առնվել 2008թ.-ի
դեկտեմբերի 18-ի ՀՀ
կառավարության N 1578-Ն
որոշումը**

Հաշվեքննությամբ պարզվեց, որ ՊՈԱԿ-ի կողմից տարածքների վարձակալության տրամադրման գործընթացը իրականացնելիս չի պահպանվել ՀՀ օրենսդրության պահանջը: Այսպես՝ թվով 4 պայմանագրերում հաշվի չի

առնվել 2008թ.-ի դեկտեմբերի 18-ի ՀՀ կառավարության N 1578-Ն որոշումը, քանի որ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում հողամասերի վարձակալության և (կամ) կառուցապատման իրավունքով տրամադրելու նպատակով ստեղծված Հանձնաժողովի գործառույթներն չեն իրականացվել: Վերը նշված 4 տարածքների վարձակալության հանձնելու նպատակով

Հանձնաժողովի նիստեր չեն հրավիրվել և համապատասխան որոշումներ չեն կայացվել:

Արդյունքում՝ ՊՈԱԿ-ի կողմից հողամասերի վարձակալության հանձնման գործընթացը իրականացվել է ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների անհամապատասխանություններով:

4. ՀՀ կառավարության 2010թ.-ի հունիսի 3-ի թիվ 668-Ն որոշմամբ հաստատվել է պետական սեփականություն համարվող անտառների վարձավճարի նվազագույն չափը, համաձայն որի՝ մշակութային, առողջարարական, սպորտի, հանգստի և զբոսաշրջության նպատակներով անտառօգտագործումը Կոտայքի մարզում մեկ հեկտարի համար կազմում է 771.0

**Կնքվել են «Ջրվեժ»
անտառպարկի
հողատարածքների
վարձակալության 3
պայմանագրեր, որտեղ նույն
մարզում 1 հա-ի դիմաց
սահմանվել են տարբեր
չափի վարձավճարներ, ինչը
մի քանի անգամ ցածր է
որոշմամբ սահմանված
նվազագույն չափից**

հազ. դրամ («Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը Կոտայքի մարզի անտառածածկ տարածքների վարձակալության համար մեկնարկային գինը որոշելիս առաջնորդվում է 2010թ.-ի 668-Ն որոշմամբ): ՊՈԱԿ-ի կողմից կառավարության որոշումը ընդունելուց հետո կնքվել են «Ջրվեժ» անտառպարկի հողատարածքների վարձակալության 3 պայմանագրեր, որտեղ նույն մարզում 1հա դիմաց սահմանվել են տարբեր չափի վարձավճարներ, ինչը մի քանի անգամ ցածր է որոշմամբ սահմանված նվազագույն չափից:

5. ՊՈԱԿ-ը վարձավճարների մեկնարկային չափը որոշելիս կարող էր հիմք ընդունել ՀՀ կառավարության 668-Ն որոշմամբ Կոտայքի մարզի համար սահմանված վարձավճարի նվազագույն չափը և այդ դեպքում մեկնարկային գինը կկազմեր առնվազն՝ 771.0 հազ դրամ, իսկ Տավուշի մարզում՝ 400.0 հազ. դրամ: ՊՈԱԿ-ը զրկել է իրեն լրացուցիչ 6,372.7 հազ. դրամ գումար հավաքագրելու հնարավորությունից:

Հաշվեքնության և ստուգման օբյեկտներին ներկայացված փաստաթղթերի վերաբերյալ

Հաշվեքնության արդյունքում կազմվել է ընդհանուր թվով 10 արձանագրություն և 18 հավելվածներ, որոնք տրամադրվել է նախարարությանը: **Արձանագրված անհամապատասխանությունների վերաբերյալ ներկայացված պարզաբանումների վերլուծությամբ պարզվեց, որ**

1. Նախարարության համակարգում գործող 6 կառույցների 132 աշխատակիցների վերաբերյալ, որոնք միևնույն ժամանակահատվածում աշխատել են 1-ից ավելի աշխատավայրերում տրվել են հետևյալ պարզաբանումները.
 - Անտառային պետական կոմիտեի 92 աշխատակիցներից 66-ը բացատրագիր են ներկայացրել, 24-ը ազատված են աշխատանքից, 2-ը աշխատանքից ազատման դիմում են գրել, 2-ը ազատվել են այլ վայրում իրականացվող աշխատանքից:
 - «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի 20 աշխատակիցներից 13-ը բացարագիր են ներկայացրել, 6-ը ազատվել են աշխատանքից, 1-ը ազատվել է այլ վայրում կատարվող աշխատանքից:
 - «Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ-ի 2 աշխատակիցներից մեկը ներկայացրել է պարզաբանում, 1-ը ազատվել է աշխատանքից:
 - «Արփի լիճ ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի 4 աշխատակիցներից 2-ը ներկայացրել են բացատրագիր:
 - «Խոսրովի անտառ պետական արգելոց ՊՈԱԿ-ի 4 աշխատակիցներից 3-ը ներկայացրել են բացատրագիր, 1-ը ազատված է աշխատանքից:
 - «Դիլիջան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի 6 աշխատակիցների կողմից ներկայացրել է բացատրագիր:

Կառույցների աշխատակիցների կողմից միևնույն ժամանակահատվածում տարբեր աշխատավայրերում աշխատելու վերաբերյալ ներկայացված բացատրագրերում նշված են այնպիսի հիմնավորումներ ինչպիսիք են օրինակ, մյուս աշխատավայրերում աշխատանքը՝

 - ընդմիջման ժամերին իրականացնելը
 - ժամը 18:00-ից հետո իրականացնելը
 - շաբաթ, կիրակի և տոնական օրերին իրականացնելը:
 - համատեղությամբ աշխատանքները ազատ աշխատանքային գրաֆիկով իրականացնելը
 - աշխատանքները էլեկտրոնային փոստի միջոցով իրականացնելը
 - այլ վայրում իրականացվող աշխատանքի չնորմավորված բնույթը:
2. Պարզաբանումների մի մասը պարունակում է խմբագրական և տեխնիկական բնույթ, որոնց հիման վրա ընթացիկ եզրակացությունում կատարվել են համապատասխան խմբագրումներ: Համաձայն պարզաբանման:
3. Առկա են պարզաբանումներ, որոնք ըստ էության իրենցից ներկայացնում են առարկություններ, որոնցից ընդունվել է հետևյալը.
 - բնապահպանական օրենսդրության պահանջների պահպանման ու կատարման նկատմամբ օրենքներով սահմանված կարգով վարչարարությունը և

ստուգման իրավասությունը իրականացնում է բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը (Հարկային օրենսգիրք, հոդված 199):

- Շիշկերտը ոչ թե առանձին վարչական միավոր է կամ գյուղ, այլ բնակավայր է, որը ներառված է և վարչական առումով ենթակա է Ծավ համայնքին, ուստի այն մշտապես և բոլոր ծրագրերում փաստացի համարվում է Ծավ համայնքի մաս:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Վերանայել սուբվենցիաների բաշխման համակարգը և բարձրացնել համայնքների պատասխանատու մարմինների մասնագիտական մակարդակը: Ֆինանսավորել և իրականացնել այնպիսի միջոցառումներ, որոնք ուղղված կլինեն էկոհամակարգի և բնակչության առողջության պահպանությանը:

Նախարարությանն ուժեղացնել հսկողությունը ՊՏԱԾ-Հ ծրագրով.

- բյուջեով հաստատված տարեկան ծրագրի լիարժեք կատարմանը
- կնքված պայմանագրերի աշխատանքների ժամանակին կատարմանը և փաստաթղթավորմանը
- Ջրային ռեսուրսների կառավարման արդյունավետության բարձրացման նպատակով ակտիվացնել համագործությունը այլ գերատեսչությունների հետ, մասնավորապես՝
 - ✓ ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի հետ՝ ջրօգտագործման չափաքանակների հսկողական և վերահսկողական գործընթացները ավելի օպերատիվ դարձնելու և օրենքով սահմանված նորմերի չափապանման դեպքերը բացառելու նպատակով:
 - ✓ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության համապատասխան ստորաբաժանումների հետ՝ ձկնաբուծարանների և համայնքների արտավայրերի ջրարբիացման ծրագրերի մասով տեղեկատվության օպերատիվ փոխանակման նպատակով:
- Ջրօգտագործման թույլտվության տրամադրման, երկարաձգման և վերաձևակերպման գործընթացը կազմակերպել օրենքի շրջանակներում:
- Միջոցներ ձեռնարկել ջրային ռեսուրսների կադաստրի վարումը ամբողջությամբ և օրենքի շրջանակներում իրականացնելու ուղղությամբ:
- Հայաստանի հանրապետությունում վայրի բույսերի ու կենդանիների արտահանման և ներմուծման գործընթացը թափանցիկ և վերահսկվելի դարձնելու նպատակով անհրաժեշտ է՝ Նախարարության, Տեսչության, ՊԵԿ-ի, ՍԱՊԾ-ի և այլ շահագրգիռ մարմինների միջև ստեղծել համագործակցության հստակ ընթացակարգ, համաձայն որի անհրաժեշտ տեղեկատվության փոխադարձ տրամադրումը պետք է լինի սահմանված պարտադիր պահանջ:

- Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ պայմանագրով վարձատուին իրավունք ունի՝ վարձավճարի փոփոխման, ինչպես նաև երրորդ անձանց իրավունքների մասին գրավոր տեղեկացնել վարձակալին, իսկ վարձակալը պարտավոր է վճարել նոր վարձավճարի չափը և վարձատուի հետ կնքել համապատասխան փոփոխության համաձայնագիր՝ հողերի վարձավճարների չափերը համապատասխանեցնել կառավարության 03.06.2010թ. 668-Ն որոշման պահանջներին, փոփոխել նաև մինչ վերոհիշյալ որոշումը կնքված պայմանագրերով սահմանված վարձավճարների չափերը:
- Մեծացնել ՊՈԱԿ-ի կողմից պատշաճ հսկողական մեխանիզմները վարձակալած հողատարածքների օգտագործման համապատասխանությանը պայմանագրերով և այլ փաստաթղթերով սահմանված պայմաններին՝ սահմանելով վարձակալի պարտավորությունների կատարման ժամանակացույց և կատարման վերաբերյալ հաշվետվողականության ընթացակարգեր
- Անտառային հողերը հանքարդյունաբերության շահագործման և խողովակների անցկացման ինչպես նաև սերվիտուտների նպատակով վարձակալության տրամադրման ժամանակ հիմք ընդունել տվյալ նպատակով հողերի տրամադրումը կարգավորող իրավական ակտերը: Նախարարությանը.
- օպտիմալացնել ԾԻԳ-ի կառուցվածքային ստորաբաժանումները և հաստիքացուցակը:
- հստակեցնել դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակներում այլ վճարովի աշխատանքների կատարման գործընթացը:
- ԾԻԳ-ի տնօրենին
- Գնումների գործընթացը կազմակերպել ՀՀ օրենսդրության համաձայն:
- «Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ում մեծացնել բիզնես ծրագրերի նշանակությունը, ուժեղացնել վերահսկողական մեխանիզմները ինչպես տարածքի հանձման ընդունման, այնպես էլ ընթացիկ շահագործման փուլերում:
- ՀՀ բնապահպանության նախարարությանը՝ մշակել և կառավարության հաստատմանը ներկայացնել որոշում՝ վարձակալությամբ տրվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մեկնարկային գների վերաբերյալ:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարությանը՝ կառավարության հաստատմանը ներկայացնել «Արգելոցապարկային համալիր» և «Սևան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ների տարածքների կառավարման պլանը:

Ծանոթություն՝ Ղեկավարվելով «Անձնական գովազդների պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի իրավակարգավորումներով՝ սյուն փաստաթղթում նույնականացվող անձնական գովազդները ներկայացված են սկզբնապատճենով, իսկ հավելվածները կցված են ընթացիկ եզրակացության կազմման համար հիմք հանդիսացող արձանագրություններին:

«Հաշվեքննիչ պալատի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն, հաշվեքննության օբյեկտի ղեկավարը, ընթացիկ եզրակացությունն ստանալուց հետո՝ 30 օրվա ընթացքում, Հաշվեքննիչ պալատին տրամադրում է ընթացիկ եզրակացությունում ամրագրված անհամապատասխանության, խեղաթյուրման վերացման, առաջարկությունների իրականացման և ընթացիկ եզրակացությանը վերաբերող այլ գրավոր տեղեկատվություն:

III. ԱՅԼ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

Նշանակալի հաշիվների փաստացի ծախսերը և համապատասխան կազմակերպությունների կողմից ներկայացված «Հիմնարկի կատարած բյուջետային ծախսերի և բյուջետային պարտքերի մասին» ձև 2 հաշվետվությունների համադրման արդյունքում ֆինանսական հաշվետվության շրջանակներում անհամապատասխանություններ չեն արձանագրվել:

Առանձին նշանակալի հոդվածների հաշվեքնության արդյունքում պարզվել է.

1. « Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանում ծրագիր» /նախարարության աշխատակազմ /

2017թ.-ին տարեսկզբի հաստատված նախահաշվով նախատեսվել է 1,385,292.1 հազ.դրամ, տարեկան ճշտված նախահաշվով՝ 1,413,418.8 հազ.դրամ, որի դիմաց ֆինանսավորվել է 1,407,535.3 հազ.դրամ, հարկ է նշել նաև, որ տվյալ հոդվածի մեջ ներառված են նաև նախարարության աշխատակազմի մեջ ընդգրկված 3 գործակալությունների /ջրային ռեսուրսների կառավարման, կենսառեսուրսների կառավարման և թափոնների և մթնոլորտ արտանետումների կառավարման/ և բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինի ծախսերը: Դրամարկղային ծախսը կազմել է 1,399,044.0 հազ.դրամ, մնացորդը կազմել է 8,491.3 հազ.դրամ, որն էլ փոխանցվել է ՀՀ բյուջե: Գոյացած տնտեսումից 8,330.3 հազ.դրամն առաջացել է աշխատողների աշխատավարձ և հավելավճար հոդվածի տնտեսումից: Տվյալ նշանակալի հոդվածը բաղկատվել է նշանակալի և ոչ նշանակալի հաշիվների միջև: Ելնելով նրանից, որ -աշխատողների աշխատավարձ և հավելավճար և - քաղաքացիական, դատական և պետական ծառ.պարգևատրում հոդվածների գումարը գերազանցում է էականության հատուկ շեմը՝ 49,524.1 հազ.դրամը, նրանք հանդիսանում են նշանակալի հաշիվներ: Քանի որ ոչ նշանակալի հաշիվների մնացորդների հանրագումարը գերազանցում է էականության հատուկ շեմը, աուդիտի կողմից ընտրվել է որպես նշանակալի հոդված նաև տրանսպորտային նյութերը՝ այն համարելով բարձր ռիսկային / Աղյուսակ 2 /:

Աղյուսակ 2 հազ.դրամ

Տարի	Տարեսկզբի նախահաշվով	Տարեկան ճշտված նախահաշվով	Ֆինանսավորվել է	Դրամարկղային ծախս	Փաստացի ծախս
2017թ.	1,385,292.1	1,413,418.8	1,407,535.3	1,399,044.0	1,399,648.5
որից					
աշխատողների աշխատավարձ և հավելավճար	1,143,222.6	1,165,763.0	1,165,763.8	1,157,433.5	1,157,433.5
քաղաքացիական, դատական և պետական ծառ. պարգևատրում	110,204.3	110,204.3	110,204.3	110,204.3	110,204.3
տրանսպորտային նյութեր	32,009.7	31,214.4	28,606.1	28,606.1	28,505.8

2. «Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների կենտրոնական ապարատի պահպանում» ծրագիր /նախարարարի աշխատակազմ /

Տվյալ նշանակալի հոդվածը նույնպես բաղկացվել է նշանակալի և ոչ նշանակալի հաշիվների միջև, որտեղ -աշխատողների աշխատավարձ և հավելավճար հոդվածը ևս հանդիսանում է նշանակալի հաշիվ / Աղյուսակ 3 /:

Աղյուսակ 3 հազ.դրամ

Տարի	Տարեսկզբի նախահաշվով	Տարեկան ճշտված նախահաշվով	Ֆինանսավորվել է	Դրամարկղային ծախս	Փաստացի ծախս
2017թ.	74,152.0	73,552.0	72,673.4	72,608.4	72,065.5
որից					
աշխատողների աշխատավարձ և հավելավճար	65,316.8	65,316.8	65,316.8	65,311.8	65,311.8

2017թ.-ին նախարարի աշխատակազմի աշխատակիցները նախարարի հրամանի հիման վրա պարզևատրվել են նաև արտաբյուջեից 4,891.0 հազ.դրամի չափով:

2018թ.-ին ՀՀ վարչապետի 11.06 2018թ.-ի N 733-L որոշման համաձայն՝ տեղի է ունեցել կառուցվածքային փոփոխություն ըստ որի՝ նախարարության բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին առանձնացվել է նախարարության աշխատակազմի ծրագրից և դարձել է առանձին բյուջետային ծրագիր: Իսկ նախարարի և նախարարության աշխատակազմերը միավորվել են և արտացոլվում են «Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանում» ծրագրում:

-Աշխատավարձ և հավելավճարներ

Այսպիսով՝ ելնլով նրանից, որ 2017թ.-ին տվյալ նշանակալի երկու հոդվածներում աշխատողների աշխատավարձերը և հավելավճարները կազմում են ընդհանուր բյուջեի 90.2 %-ը, այն ենթակա է հաշվեքննության /Աղյուսակ 4/:

Աղյուսակ4 հազ.դրամ

Անվանում	Տարեկան ճշտված նախահաշվով	աշխատավարձ և քաղ.ծառ.պարգևատրում	Տոկոս
1-ին ծրագիր	1,413,418.8	1,275,967.3	90.3%
2-րդ ծրագիր	73,552.0	65,316.8	88.8%
Երկու ծրագրերը միասին	1,486,970.8	1,341,284.1	90.2%

Հարցում է կատարվել Նախարարությանը վերը նշված երկու ծրագրով 2017թ.-ի ընթացքում աշխատակիցների 12 ամիսների աշխատավարձերի հաշվարկների վերաբերյալ: Ստացված տվյալների հիման վրա կազմվել է ամփոփ՝ 12 ամիսների աշխատավարձերի հաշվարկների, որտեղ արտացոլված են հաշվարկի հետ կապված բոլոր 41 սյունները / ամիս, ստորաբաժանում, տաբելային համար, անուն ազգանուն, պաշտոն, սոցիալական քարտի համար, հաստիք Ցժամ, միանվագ արձակուրդային վճար, վերահաշվարկ, առձեռն, պարգևատրում աշխատավարձի ֆոնդից, պարգևատրում քաղաքացիական, դատական և պետական ծառայողների, պարգևատրում արտաբյուջեից, օգնություն չհարկվող, օգնություն, հիվանդության նպաստ, ընտանիքի հիվանդ անդամի խնամքի նպաստ, ընթացիկ ամսվան բաժին ընկնող արձակուրդային, ապագա ամսվան բաժին ընկնող արձակուրդային, ընթացիկ ամսվա արձակուրդի հաշվարկ նախորդ ամսում, վերջնահաշվարկ, մայրության նպաստ, ապագա ամսվա բաժին ընկնող մայրության նպաստ, ընթացիկ ամսվա մայրության նպաստի հաշվարկ նախորդ ամսում, հարգելի չվճարվող բացակայություն, ընդամենը հատկացված է, լողավազանի արոնիմենտ, հիմնադրամ, ալիմենտ-187, ալիմենտ-187/1, հաշվարկի հետ պահում, բռնագանձում ԴԱՀԿ, բռնագանձում ԴԱՀԿ 1, պարտադիր կուտակային կենսաթոշակ, արհմիութենական անդամավճար, պարտք ամսվա սկզբում, դրոշմանիշային վճար, եկամտային հարկ, վճարված աշխատավարձ, գործատուի կողմից վճարվող դրոշմանիշային վճար և ընդամենը պահված է /: Ելնելով նրանից, որ նշանակալի հաշիվը իր մեջ պարունակում է մեծ քանակությամբ միատարր բազմություն կիրառվել է վիճակագրական ընտրանք: Արդյունքում 4734 տարրերի /նախարարի, նախարարության, գործակալությունների և տեսչական մարմնի աշխատակիցների/ բազմությունից ընտրանքի չափը կազմել է 79 տարր /74 անուն, ազգանուն/: Աուդիտորի կողմից իրականացվել է ընտրանքի յուրաքանչյուր տարրի պաշտոնում աշխատանքային ստաժի վերահաշվարկ՝ հիմնվելով վերջիններիս ընդունման հրամանի տվյալ պաշտոնում, ինչպես նաև քաղ.ծառ. աշխատանքային ստաժերի, և շնորհված դասային աստիճանի վրա, որը համադրվել է «Պետական պաշտոն զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի հավելվածների գործակիցներ և հաստատված հաստիքացուցակի հետ: Համաձայն ուսումնասիրության գործակիցներում որևէ տարբերություն չի հայտնաբերվել: Գործող օրենսդրության պահանջների հիման վրա կատարվել է նաև տվյալ պաշտոնում աշխատանքային ստաժի, ըստ ստաժի բազային աշխատավարձի նկատմամբ բազմապատիկ գործակիցի, պաշտոնային դրույքաչափի, բարձր դասային աստիճանի համար հավելավճարի, բարձր լեռնային վայրերում աշխատելու և վնասակար պայմաններում աշխատելու համար հավելումների,

եկամտահարկի վերահաշվարկ: Հաշվեքնության ընթացքում որևէ անհամապատասխանություն չի հայտնաբերվել: Ելնելով այդ փաստից, հաշվեքնության արդյունքները տարածվել են նաև 2018թ.-ի 9 ամիսների գործունեությունը նկատմամբ: Ընտրանքի ամփոփ տեղեկատվությունը էլեկտրոնային կրիչով տրամադրվել է նախարարությանը:

ՀՀ բնապահպանության նախարարության գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի /KfW/ կողմից տրամադրվող «Կովկասի պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր Հայաստան /Էկոտարածաշրջանային ծրագիր-Հայաստան, 3-րդ փուլ» (այսուհետ՝ ՊՏԱԾ-Հ) դրամաշնորհային ծրագրի վերաբերյալ

Ամփոփ նկարագիրը՝ «Կովկասի պահպանվող տարածքների աջակցության ծրագիր-Հայաստան (Էկոտարածաշրջանային ծրագիր-Հայաստան, 3-րդ փուլ)» (այսուհետ՝ ՊՏԱԾ-Հ) դրամաշնորհային ծրագրի նպատակը բնական ռեսուրսների և պահպանվող տարածքների (այսուհետ՝ ՊՏ) կառավարման բարելավումն է՝ միաժամանակ բարելավելով վերոնշյալ ՊՏ-ների հարակից 32 համայնքները, որոնք նույնականացվում են որպես «Պահպանվող տարածքների աջակցման գոտու համայնքներ»-ի սոցիալ-տնտեսական վիճակը: Ի թիվս այլոց, դրան կարելի է հասնել բնական ռեսուրսների կայուն օգտագործմամբ և պահպանվող տարածքների կառավարման գործում տեղական համայնքների ակտիվ ներգրավմամբ: Միևնույն ժամանակ, ՊՏԱԾ-Հ-ը նպատակ ունի աջակցելու և ամրապնդելու պետական մարմինների կարողությունները, որոնք անմիջական ազդեցություն ունեն կենսաբազմազանության պահպանման վրա:

ՊՏԱԾ-Հ-ի թիրախային ՊՏ-ները, որոնք տեղակայված են երկրի հարավում՝ Սյունիքի մարզում, հետևյալներն են.

1. Շիկահող պետական արգելոցը (12,137,075 հա),
2. Արևիք ազգային պարկը (33,939.19 հա),
3. Զանգեզուր պետական արգելավայրը (25,711.5959 հա),
4. Խուստուփ պետական արգելավայրը (6,946.74 հա),
5. Բողաքարի պետական արգելավայրը (2,728 հա),
6. Սոսու պուրակ պետական արգելավայրը (64.2 հա),
7. Սև լիճ պետական արգելավայրը (240 հա):

Ծրագրի իրավական հիմքերը՝ ՊՏԱԾ-Հ դրամաշնորհային ծրագրի իրականացման իրավական հիմքերը և ընթացակարգերը սահմանված են ՀՀ կառավարության և Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության կառավարության միջև 2010թ.-ի մարտի 16-ին և 2013թ.-ի մարտի 12-ին ստորագրված 2 միջազգային համաձայնագրերով, ինչպես նաև 2011թ.-ի հուլիսի 18-ին և 2012թ.-ի նոյեմբերի 15-ին Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի (այսուհետ՝ KfW), ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ բնապահպանության նախարարության (այսուհետ՝ Նախարարության) միջև կնքված ֆինանսական համաձայնագրերով:

Հիմք ընդունելով վերոհիշյալ միջազգային պայմանագրերը՝ 2013թ.-ի մայիսի 28-ին KfW-ի և Նախարարության միջև կնքվել է առանձին Համաձայնագիր, որով կարգավորված են

ՊՏԱԾ-Հ ծրագրի իրականացման մեխանիզմների և այլ կազմակերպչական բնույթի իրավահարաբերությունները:

Ծրագրի իրականացվումը՝ Նախարարությանը՝ հիմք ընդունելով վերջին համաձայնագիրը, անցկացրել է միջազգային մրցույթ, որի արդյունքում ընտրվել է խորհրդատվական կոնսորցիումի առաջատար հանդիսացող գերմանական GITEC GmbH խորհրդատվական ընկերությունը (այսուհետ՝ GITEC)

Ծրագրի ֆինանսավորման աղբյուրը՝ Գերմանական KfW բանկ

Ծրագրի համար հատկացված ընդհանուր գումարը՝ 8.25 մլն Եվրո (ներառյալ նաև GITEC GmbH ընկերության խորհրդատվական ծառայությունների գումարը, որը խորհրդատուին է վճարվում՝ KfW բանկից ուղիղ ընթացակարգով առանց Դիսպոզիցիոն ֆոնդում (ՀՀ պետական բյուջեում) ներառելու:

Ծրագրի մեկնարկը և իրականացման հիմնական ընթացակարգը՝ 2015-2016թթ-ին GITEC-ի կողմից մեկնարկվել են նախնական ուսումնասիրությունների աշխատանքները ծրագրի թիրախային տարածաշրջանում՝ ՀՀ Սյունիքի մարզի հարավային հատվածում՝ հիմնականում Կապանի և Մեղրիի տարածաշրջաններում: Տևողությունը՝ 5 տարի / 2015-2020թթ. /:

ՊՏԱԾ-Հ ծրագրի շրջանակներում յուրաքանչյուր գործառնական տարվա համար մշակվում է տվյալ տարվա Գործողությունների ծրագիր, որը յուրաքանչյուր նախորդ տարվա երկրորդ կիսամյակային հաշվետվության շրջանակներում ներկայացվում է KfW-ին և Նախարարությանը: Վերջիններիս հաստատումները ստանալուց հետո տվյալ տարվա գործողությունների ծրագրում ներառված միջոցառումները իրականացվում են KfW-ի ընթացակարգերով, ինչի պահանջը սահմանված է վերը նշված առանձին Համաձայնագրով:

Ծրագրի դիսպոզիցիոն ֆոնդը ՀՀ կառավարության 2017թ. մարտի 2-ի N 221-Ն որոշմամբ փոփոխություն է կատարվել ՀՀ 2017թ. պետական բյուջեում և ՊՏԱԾ-Հ դրամաշնորհային ծրագիրը ներառվել է պետական բյուջե, որն ուժի մեջ է մտել 16.03.2017թ.-ից: ՀՀ պետական գանձապետարանում բացված հաշվի շահագործման մեկնարկ սկսվել է 16.03.2017թ.-ից, ծրագրի առաջին աշխատանքային տարին ընդունվում է 2017թ.-ն:

2017թ.-ի գործունեության հաշվեքնություն

2017 թ.-ին հաստատված պետական բյուջեով ՊՏԱԾ-Հ ծրագրի գումարը կազմել է 1,166,577.10 հազ. դրամ, որից դրամաշնորհ՝ 972,147.60 հազ. դրամ և 194,429.50 հազ. դրամ համաֆինանսավորում:

2017թ.-ին ծրագրով նախատեսված 34 գործողություններից չի կատարվել 21-ը, որը կազմում է պլանավորված գործողությունների 61.8 %-ը: Չկատարված գործողությունների ընդհանուր գումարը կազմել է 958,000 եվրո կամ ընդհանուր բյուջեի 52.2 %-ը:

Մնացած 13 գործողություններով՝ 877,000 եվրո ընդհանուր գումարով, 2017թ.-ին կնքվել են 485,352 եվրո ընդհանուր արժեքով պայմանագրեր կամ ընդհանուր բյուջեի 26.4 %-ը: 2017թ.-ի ընթացքում կնքված պայմանագրերի մասով կատարվել է 288,156 եվրոյի վճարում: Հարկ է նշել, որ կնքված պայմանագրերից 173,777 եվրոյի պայմանագրերը

կնքվել են դեկտեմբեր ամսին: 2017թ.-ի գործողությունների ամփոփ պատկերն արտացոլված է աղյուսակ 6-ում.

2017թ.-ին ՊՏԱԾ-Հ ծրագրի կողմից գործողությունների ցանկ Աղյուսակ 6 Եվրո

N:	Բյուջեի կոդ	Գործողություն	Պլանավորված	Չիրականացված	2017թ.կնքված պայմանագրեր
1	1a.1.2.	Թիրախային ՊՏ-ների ելակետային ուսումնասիրություններ	100,000		77880
2	1a.1.3.	Սյունիքի մարզի հարավային հատվածի էկոտուրիզմի զարգացման ռազմավարության և պլանի մշակում	40,000	40,000	
3	1a.1.5.	ՊՏ-ների Շահագործման և Տեխնիկական սպասարկման պլանների մշակում	5,000		4900
4	1a.2.1.	ՊՏ-ի աշխատակազմի համար վերապատրաստման պլանի մշակում	3,000		2950
5	1a.2.2.	"Այլ պետական կազմակերպությունների հմտությունների և ունակությունների զարգացման պլանավորում, որոնք ունեն անմիջական ազդեցություն կենսաբազմազանության պահպանման վրա" պլանի մշակում	4,000		3900
6	1a.2.3.	Բնապահպանական կրթության ռազմավարության և պլանների մշակում՝ թիրախային ՊՏ-ների համար	3,000		3000
7	1a.2.4.	Սոցիոլոգիական ուսումնասիրություն՝ գնահատելու հանրային վերաբերմունքն ու ընկալումները	10,000	10,000	
8	1a.2.5.	Հաղորդակության և PR ռազմավարության և պլանի մշակում թիրախային ՊՏ-ների համար	10,000	10,000	
9	1a.3.1.	Գնահատումները, հաղորդակցությունները և միջոցառումները իրականացվում են/համակարգվում են Տարածաշրջանային Խորհրդի դատվական Խորհրդի կողմից:	15,000	15,000	
10	1b.1.1.	Արևիկ ԱՊ-ի և Բողաքար ՊՏ-ի սահմանագծման համար վճարումներ և կապալառուի աշխատանքի համակարգում	80,000	80,000	

11	1b.1.1.	Զանգեզուր և Սև Լիճ ՊՏ-ների սահմանագծման համար վճարումներ և կապալառուի աշխատանքի համակարգում	60,000	60,000	
12	1b.1.3.	Խթանել այլ պետական կազմակերպությունների հմտությունների և կարողությունների զարգացումը, որոնք ունեն ուղղակի ազդեցություն կենսաբազմազանության պահպանության վրա	100,000	100,000	
13	1b.2.1.	Վարչական շենք/այցելուների կենտրոնի գնում Կապանում	220,000	220,000	
14	1b.2.1.	Արևիկ Ազգային Պարկի համար ադմինիստրատիվ շենքի և այցելուների կենտրոնի կառուցման ծրագրի համար Տեխնիկական Առաջարկի մշակում	20,000	20,000	
15	1b.2.2.	Սարքավորումների գնումները	232,000		22074
16	1b.3.1.	Ներդրումներ բնապահպանական կրթության գործողություններում (Հաշվի առնելով միջազգային/Եվրոպական լավագույն փորձը)	20,000	20,000	
17	1b.3.2.	Ներդրումներ հաղորդակցման և Հանրային Իրազեկման աշխատանքներում	20,000	20,000	
18	1b.3.3.	Հայաստանում ՊՏ-ների վերաբերյալ բնապահպանական գիտակցության խթանում (աշխատանքներ Երևանում) -Այլընտրանքային գաղափարների/առաջարկների գնահատում, Կապալառուի վճարումներ և աշխատանքի համակարգում	30,000	30,000	
19	1b.4.1.	ՊՏ աշխատակազմի վերապատրաստման պլանի իրագործում (Հաշվի առնելով միջազգային/Եվրոպական լավագույն փորձը)	20,000	20,000	
20	1b.4.2.	Ուսուցողական այցերի կազմակերպում դեպի լավագույն փորձի տարածքներ (Հաշվի առնելով միջազգային/Եվրոպական լավագույն փորձը)	30,000	30,000	
21	1c.2.2.	Համակարգում այլ դոնորների, միջազգային ծրագրերի և մասնավոր հատվածի հետ	2,000	2,000	